

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Ana Bilim Dalı

SEÇİLMİŞ ASYA ÜLKELERİNDE CARİ İŞLEMLER HESABININ BELİRLEYİCİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Najibul KASHEM

Sivas

Temmuz 2023

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası Ticaret ve Lojistik Ana Bilim Dalı

**SEÇİLMİŞ ASYA ÜLKELERİNDE CARİ İŞLEMLER
HESABININ BELİRLEYİCİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Najibul KASHEM

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Kıvanç Halil Arıç

Sivas

Temmuz 2023

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

Beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

...../...../2023

Najibul KASHEM

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca en büyük destekçim, danışmanım ve akademik hayatımda sürekli beni teşvik eden saygıdeğer hocam Prof. Dr. Kıvanç Halil ARIÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onun tecrübeleri, tavsiyeleri ve yardımları sayesinde, bu çalışmayı başarıyla tamamlayabildim.

Ayrıca, eğitim ve sosyal hayatım boyunca bana destek olan ve bu günlere gelmeme vesile olan sevgili annem Bi bi Morium ve babam Mohammad Mujibullah'a da teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Onların sevgi dolu desteği benim için her zaman büyük bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Son olarak, arkadaşlarıma da teşekkürlerimi sunuyorum. Onların destekleri ve motivasyonları beni her zaman ileriye taşımıştır. Hepinize teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLO LİSTESİ	vii
GRAFİK LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. DIŞ ÖDEMELER DENGESİ HESABINA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE TEORİK İÇERİK	3
1.1. Dış Ödemeler Dengesi Kavramı	3
1.2. Dış Ödemeler Dengesinin Özellikleri	4
1.2.1. Ekonomik Faaliyetler ve Ülkede Yerleşik Olma	4
1.2.2. Alacaklı ve Borçlu İşlemleri	4
1.2.3. Uluslararası İşlemlerin İkiliği	5
1.2.4. Otonom ve Denkleştirici İşlemler	5
1.3 Ödemeler Dengesi Hesap Grupları	6
1.3.1. Cari İşlemler Hesabı	6
1.3.2. Sermaye Hesabı	9
1.3.3. Resmi Rezervler Hesabı	11
1.3.4 İstatistiksel Farklar Hesabı (Net Hata ve Noksanlar)	12
1.4.Dış Ödemeler Bilançosu Denge ve Dengesizlik Kavramı	13

1.4.1 Temel Denge.....	13
1.4.2. Likidite Denge	14
1.4.3. Resmi Rezerv Dengesi.....	14
1.5 Dış Ödeme Açıklarının Sebepleri	14
1.5.1. Yapısal Sebepler	14
1.5.2. Ekonomik Dalgalanma	15
1.5.3. Geçici Faktörler	16
1.5.4. Döviz Spekülasyonu	16
1.6. Ödemeler Bilançosundaki Açıkları Azaltmaya Yönelik Politikalar	17
II. BÖLÜM	19
ÜLKELERİN DIŞ TİCARET DENGESİ VE CARİ İŞLEMLER HESAPLARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	19
2.1. Dünya Geneline Cari İşlemler Hesabının Genel Durumu.....	19
2.2 Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari İşlemler Dengesi	21
2.3. Seçilmiş Ülkelerin Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Hesaplarına ilişkin Genel Bilgiler (2000-2021).....	24
2.3.1 Malezya	24
2.3.2 Endonezya	27
2.3.3. Hindistan.....	30
2.3.4. Bangladeş.....	33
2.3.5. Vietnam	36
2.3.6. Filipinler	38
2.3.7. Tayland	41

III. BÖLÜM.....	45
SEÇİLMİŞ ASYA ÜLKELERİNDE EKONOMİK FAKTÖRLERİN CARİ	
İŞLEMLER HESABI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN PANEL VERİ	
YÖNTEMİYLE ANALİZİ.....	45
3.1 Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	45
3.2 Araştırmanın Yöntemi.....	45
3.3 Veri Seti:.....	49
3.4 Bulgular.....	50
3.4.1 Yatay Kesit Bağımlılığı.....	50
3.4.2. CADF Birim Kök Testi (Sabitli Model).....	51
3.4.3. CADF Birim Kök Testi (Sabitli ve Trendli Model).....	53
3.4.2 Değişkenlerin Homojenliğinin Testi.....	54
3.4.3 Konya (2006) Nedensellik Testi.....	54
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
KAYNAKLAR	65
ÖZGEÇMİŞ.....	73

KISALTMALAR LİSTESİ

IMF	:International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
WB	: World bank (Dünya Bankası)
OECD	: The Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
BOP	:Balance of payments (Ödemeler dengesi)
WDI	: World Development Indicators (Dünya Kalkınma Göstergeleri)
BPM6	:Ödemeler Dengesi El Kitabı
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
WEO	:World Economic Outlook (Dünya Ekonomik Görünümü)
SDR	: Special Drawing Rights (Özel çekme hakları)
GSYİH	: Gayri safi yurt içi hasıla
BPS	: Basis points (Temel noktalar)
OECD	: The Observatory of Economic Complexity (Ekonomik Karmaşıklık Gözlemevi)
CAB	: Current Account Balance (Cari Hesap Dengesi)
GRW	: Growth Rate (GSYİH büyüme oranı)
FDI	: Foreign direct investment (Doğrudan Yabancı Yatırım)
GOV	: Government Investment (Devlet harcamaları)
INF	: Inflation (Enflasyon)
RER	: Real Exchange Rate (Reel Döviz Kuru)
OPEN	: Trade Openness (Ticari açıklık)
CADF	: Cross-sectional Augmented Dickey Fuller

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 2000-2021 Yılları Arasında Malezya'nın Dış Ticaret Dengesi (Milyar dolar) .25	
Tablo 2. 2000-2021 Yılları Arasında Endonezya'nın Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar) 28	
Tablo 3. 2000-2021 Yılları Arasında Hindistan'ın Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar) 31	
Tablo 4. 2000-2021 Yılları Arasında Bangladeş'in Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar) 34	
Tablo 5. 2000-2021 Yılları Arasında Vietnam'ın Dış Ticaret Dengesi (Milyar dolar)...37	
Tablo 6. 2000-2021 Yılları Arasında Filipinler'in Dış Ticaret Dengesi (Milyar dolar) .39	
Tablo 7. 2000-2021 Yılları Arasında Tayland'ın Dış Ticaret Dengesi (Milyar dolar) ...42	
Tablo 8. Analizde Kullanılan Değişkenler 50	
Tablo 9. Yatay Kesit Bağımlılığı Sonuçları 50	
Tablo 10. CADF Birim Kök Testi (Sabitli Model) 52	
Tablo 11. CADF Birim Kök Testi (Sabitli ve Trendli Model).....53	
Tablo 12. Homojenlik Test Sonucu.....54	
Tablo 13. Cari Hesap Dengesi ile GSYİH Büyüme Oranı Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları.....55	
Tablo 14. Cari Hesap Dengesi ile Doğrudan Yabancı Yatırım Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları 56	
Tablo 15. Cari Hesap Dengesi ile Kamu Harcamaları Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları.....57	
Tablo 16. Cari Hesap Dengesi ile Enflasyon Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları 58	

Tablo 17. Cari Hesap Dengesi ile Reel D�v�z Kuru Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları.....	59
--	----

Tablo 18. Cari Hesap Dengesi ile Ticari açıklığı Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları.....	60
--	----

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Dünya Cari İşlemler Dengesi	20
Grafik 2. Gelişmiş Ekonomilerde Cari işlemler Dengesi (Milyar dolar).....	22
Grafik 3. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Cari işlemler Dengesi (Milyar dolar).....	23
Grafik 4. Malezya'nın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar).....	26
Grafik 5. Endonezya'nın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar).....	29
Grafik 6. Hindistan'ın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)	32
Grafik 7. Bangladeş'in Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)	35
Grafik 8. Vietnam'ın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)	38
Grafik 9. Filipinler'in Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)	40
Grafik 10. Tayland'ın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar).....	43

ÖZET

Dış ödemeler hesabının alt kalemlerinden biri olan cari işlemler hesabı bir ülkenin genel ekonomik durumu ile ilgili bilgi vermektedir. Ayrıca, bir ekonominin sağlığının önemli bir göstergesidir. Bir ülkenin pozitif cari işlemler dengesine sahip olması o ülkenin, dünyanın geri kalanına net borç veren olduğunu gösterirken negatif cari işlemler dengesi ise o ülkenin dünyanın geri kalanına net borçlu olduğunu gösterir.

Çalışmanın amacı; seçilmiş Asya ülkelerinde 2000-2021 dönemleri arasında cari işlemler hesabının belirleyicilerini araştırmaktır. Çalışma, Malezya, Endonezya, Hindistan, Bangladeş, Vietnam, Filipinler ve Tayland ülkelerini kapsamaktadır.

Bu çalışmada tüm veriler Dünya Bankası Veri Tabanı, Dünya Kalkınma Göstergelerinden elde edilmiştir. Cari hesap dengesi (GSYİH yüzdesi) (CAB) ve bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise GSYİH büyüme oranı (GRW), Doğrudan yabancı yatırım; doğrudan yabancı yatırımlar (FDI), kamu harcamaları (GOV), enflasyon (INF), reel döviz kuru (RER) ve ticari açıklık (OPEN) kullanılmıştır. Analizde ise yatay kesit bağımlılığını kontrol etmek için yeni nesil panel veri analizi yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle değişkenler ile model arasında yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı araştırılmıştır. Seri durağanlık koşulları CADF birim kök testi kullanılarak test edilmiştir. Daha sonra homojenlik testi uygulanmıştır. Ayrıca değişkenler arasında nedensellik analiz test edebilmek için Konya tarafından geliştirilmiş Bootstrap nedensellik analizi yapılmıştır.

Konya (2006) nedensellik analizi sonucuna göre Hindistan ve Endonezya için GSYİH büyüme oranından cari hesap dengesine doğru tek yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir. Doğrudan yabancı yatırım ile cari hesap dengesi arasında hiçbir ülkede nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Sadece Hindistan, Endonezya ve Filipinler'de devlet harcamalardan cari hesap dengesine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi görülmüştür. Vietnam için enflasyondan cari hesap dengesine doğru tek yönlü ve Bangladeş için çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bangladeş, Endonezya, Malezya ve Filipin için reel döviz kurundan cari hesap dengesine doğru tek yönlü ve sadece Tayland için çift

yönlü nedensellik bulgusu elde edilmiş. Ticari açıktan cari hesap dengesine doğru sadece Bangladeş, Tayland ve Filipin'de tek yönlü nedensellik gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cari işlemler dengesi, Seçilmiş Asya Ülkeler, Panel Veri Analizi, Bootstrap-Granger Nedensellik.

ABSTRACT

The current account which is one of the sub-account of the balance of payments, gives information about the general economic condition of a country. Also it is a significant indicator of the health of an economy. A positive balance indicates the country is a net lender, and a negative balance indicates a net borrower from the rest of the world.

The main purpose of this study; is to determine the current account in selected Asian countries between 2000-2021. The study covers the countries of Bangladesh, Indonesia, India, Malaysia, Vietnam, the Philippines, and Thailand.

All data were obtained from the World Bank Database (World Development Indicators). The current account balance is in percent of GDP (CAB) and is used as a dependent variable. The independent variables are GDP growth rate (GRW), foreign direct investment; net inflows (FDI), General government final consumption expenditure (GOV), Inflation (INF), Real Exchange Rate (RER), and Trade openness (OPEN). A new generation panel data methods that consider the cross-section dependency were used in the analysis. In the study, firstly, it was investigated whether there is a cross-section dependence in the variables and the model. The stationarity condition of the series was examined with the CADF unit root test. Then homogeneity test was applied. In addition, bootstrap panel causality analysis which is developed by Konya (2006) was conducted to test causality analysis between variables.

According to the results of the Konya panel causality analysis (2006), it shows that there is unidirectional causality from the GDP growth rate to the current account balance for India and Indonesia; found no causal relationship from foreign direct investment to the current account balance in any country; one-way causality relationship from government expenditures to current account balance was observed only in India, Indonesia, and the Philippines; One-way causality from inflation to the current account balance for Vietnam and two-way causality for Bangladesh was determined; It was found that there is unidirectional causality from real exchange rate to current account

balance for Bangladesh, Indonesia, Malaysia, and the Philippines, and bidirectional causality only for Thailand; A one-way causality relationship from trade deficit to current account balance was observed only in Bangladesh, Thailand, and the Philippines.

Keywords: Current account balance, Selected Asian Countries, Panel Data Analysis, Bootstrap-Granger Causality.

GİRİŞ

Cari işlemler dengesi bir ülkenin dış ticaretindeki mal ve hizmetlerin ithalatı ve ihracatı arasındaki farkı ifade etmektedir. Eğer bir ülkenin ihracatı, ithalatından fazlaysa cari işlemler dengesi "olumlu" veya "aktif" olarak adlandırılır. Fakat, eğer bir ülkenin ithalatı, ihracatından daha fazlaysa cari işlemler dengesi "olumsuz" veya "pasif" olarak adlandırılır. Ayrıca, cari işlemler dengesi bir ülkenin ekonomik sağlığının önemli bir göstergesidir. Eğer bir ülkenin cari işlemler dengesi aktifse, bu ülkenin ekonomisi güçlü ve ihracata dayalıdır. Ancak, cari işlemler dengesi pasifse, bu ülkenin ekonomisi zayıf ve ithalata bağımlıdır denilebilir.

Ödemeler dengesinin önemli alt hesaplarından biri olan cari işlemler açığı, yıllar boyunca yalnızca gelişmekte olan ülkelerin sorunu olarak görülürken, son yıllarda bu durumdan gelişmiş ülkeler de etkilenmektedir. Ülkeler arasındaki hızlı ve güçlü etkileşimler nedeniyle önem kazanan cari işlemler dengesi, bir ülkenin istikrar, makroekonomik ve refah seviyelerini belirlemeleri konusunda hem kamuoyunda hem de iktisat literatüründe üzerinde en çok durulan konulardan biridir (Erdoğan, Aydınbaş 2020).

Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasında ticaret ve yatırım artarken, uluslararası işbirliği ve koordinasyon gerektiren karmaşık bir ilişki ağı meydana çıkmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin belirli bir dönemdeki ekonomik ve finansal ilişkilerini kaydeden bilanço, ödemeler dengesi bilançosu olarak temsil edilmektedir. Bu bilanço, dış dünyadan döviz geliri ile dış dünyadan döviz giderini dengeli bir yaklaşımla göstererek, incelenen dönemde döviz açığının veya döviz fazlasının ne kadar yüksek olduğunu gösterir (Akgül, Koç vd., 2007). Cari işlemler dengesi, ekonomide yerleşik ve yerleşik olmayanlar arasındaki mal, hizmet, faktör gelirleri ve transferlerin hareketini yansıtmaktadır. Cari işlemler dengesi, ödemeler bilançosunun dış ticaret (ihracat-ithalat), yatırım gelirleri (dış yatırım gelirleri- dış yatırım harcamaları), hizmetler (hizmet alımları- hizmet satışları) ve cari transferler (karşılıksız elde edilen dış gelirler-karşılıksız yapılan dış harcamaları) toplamını oluşturmaktadır (Cural 2010).

Bu çalışmanın temel amacı, seçilmiş Asya ülkelerinde 2000-2021 dönemleri arasında cari işlemler hesabının belirleyicilerini araştırmaktır. Çalışma, Bangladeş, Endonezya, Hindistan, Malezya, Vietnam, Filipinler ve Tayland ülkelerini kapsamaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, dış ödemeler dengesi kavramı, dış ödemeler dengesinin özellikleri, ödemeler dengesi ana hesap grupları, dış ödemeler bilançosu denge ve dengesizlik kavramları, dış ödeme açıklarının nedenleri ve ödemeler bilançosu açıklarını kapatmaya yönelik politikalardan bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, günümüzde dünyada cari işlemler hesabının genel durumu ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde cari işlemler dengesi incelenmiştir. Ayrıca seçilmiş ülkelerin dış ödemeler dengesi ve cari işlemler hesaplarına ilişkin genel bilgiler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümünde, Seçilmiş Asya Ülkelerinde 2000-2021 dönemleri arasında cari işlemler hesabının belirleyicileri araştırılmıştır. Asya ülkeleri açısından panel veri yöntemi kullanarak bu ülkelerin cari işlemler hesabına etki eden ekonomik faktörler incelenmiştir. Değişkenler arasında nedensellik analizi test edebilmek için Konya bootstrap nedensellik analizi kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DIŞ ÖDEMELER DENGESİ HESABINA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE TEORİK İÇERİK

1.1. Dış Ödemeler Dengesi Kavramı

Ödemeler dengesi, uluslararası parasal iktisat teorisindeki en temel sorunlardan biridir. Ayrıca, bir ülkenin uluslararası ekonomik ve finansal işlemlerinin gruplandırıp incelenmesi, dış ödemeler dengesinin açık ve fazlası, dış dengesizliklerin giderilmesi, dış ve iç dengesizliklerin giderilmesi bu çerçevede ele alınan en önemli başlıklardır. Genel olarak ödemeler dengesi, ülkelerin belirli bir dönemdeki uluslararası ekonomik ve finansal faaliyetlerini gösterir (Seyidoğlu 2003: 395).

Dış ödemeler dengesi kavramına ilişkin bazı tanımlar şu şekildedir.

Uluslararası Para Fonu (IMF)'na göre, "Bir dönem boyunca bir ülkede yerleşik olanlar ile yerleşik olmayanlar arasındaki ticari işlemleri özetleyen istatistiksel bir indikatör." olarak ifade edilmiştir. (IMF BPM6 2009)

Dünya Bankası (WB)'na göre, uluslararası ödemeler dengesi olarak da bilinen ödemeler dengesi (BOP), belirli bir süre boyunca bir ülke içindeki bir kuruluş ile dünyanın geri kalanı arasındaki tüm işlemlerin ifadesidir.

Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)'na göre ödemeler dengesi, bir ülkenin diğer ülkelerle uluslararası işlemlerinin bir kayıdır.

Ödemeler dengesi, bir ülkenin yerliler ile yabancılar arasında bir yıl boyunca yapılan işlemler sonucunda yapılan ödemelerin sistemli bir şekilde tutulduğu hesap birimidir (Bocutoğlu ve Berber 2016: 373).

Ödemeler dengesi, belirli bir zaman (genellikle bir yıl) bir ülkeden diğer ülkeyle yapılan her türlü ödemeleri gösteren bir tablodur (Türkbal 2005: 415).

Ödemeler dengesi, bir ülkenin dış dünyadan mal, hizmet ve sermaye akışıyla ilgili gelirinin ödemeleriyle eşleşip eşleşmediğini gösterir (Şahin 2016: 180).

Ödemeler dengesi, belirli bir zaman (genellikle bir yıl) yurt dışından yapılan gelir ve ödemeleri gösteren bir tablodur. Ödemeler dengesindeki bir açık, bir ülkenin azalan uluslararası borç ödeme gücünü gösterir. Dış açığı olan bir ülkenin parası, döviz karşısında değer kaybeder (Dinler 2016: 50).

1.2. Dış Ödemeler Dengesinin Özellikleri

Ödemeler dengesi çeşitli özelliklere sahiptir. Bunlar “Ekonomik faaliyetler ve ülkede yerleşik olma”, “Alacaklı ve borçlu işlemleri”, “Uluslararası işlemlerin ikiliği” ve “Otonom ve denkleştirici işlemler” dir.

1.2.1. Ekonomik Faaliyetler ve Ülkede Yerleşik Olma

Uluslararası ekonomik faaliyetler, söz konusu ülke ile dış dünya arasındaki mal, hizmet ve diğer ekonomik unsurların akışıdır. Faktör akışları da sermaye, emek ve teknoloji olarak oluşmaktadır. Uluslararası ekonomik faaliyet bağlamında, parasal bir ödeme bulunmaktadır. Döviz, mal, hizmet ve teknoloji ihraç eden veya yabancı sermaye ithal eden bir ülkeye döviz girerken tam tersi durumda ise döviz ülkeden döviz çıkar.

Ülkede yerleşik olma özelliği ise ekonomik faaliyetlerini o ülkede yürüten gerçek kişiler, şirketler ve kamu kurumlarını ifade etmektedir. Başka bir ülkenin vatandaşı olsalar bile, genel olarak gerçek kişiler ikamet ettikleri veya işlemlerini gerçekleştirdikleri ülkede tüzel kişiliğe sahip sayılırlar. Yerleşik olma ifadesi TCMB’na göre “Bir ekonomide sürekli olarak bir seneden fazla ikamet eden gerçek kişiler ile bu ekonomide faaliyet gösteren tüzel kişileri ifade edilmektedir.” (TCMB 2022: 1).

1.2.2. Alacaklı ve Borçlu İşlemleri

Bir ülke ile dış dünya arasındaki her türlü ekonomik işlem ödemeler bilançosuna kaydedilmektedir. Ekonomik işleminin iki tarafı vardır. Bunun bir tarafı alacaklı, diğer tarafı ise borçludur. Dış dünyaya rücu doğuran işlemler alacaklı işlemleridir ve çoğu

zaman ülkeye döviz girişi sağlamaktadır. Bu işlemler  demeler dengesinin aktif kısmına kaydedilmektedir. Borç işlemleri de sıklıkla ülkeden para çıkışına veya dış borcun artmasına neden olur. Bu işlemler  demeler dengesinin pasif yanında yer almaktadır.

1.2.3. Uluslararası işlemlerin İkiliği

Her uluslararası ekonomik işlem, ilgili ülkelerden birine fiziksel mal ve hizmetleri transfer etme ve değerine karŐılık gelen fonları talep etme hakkı verir. Uluslararası ekonomik ve finansal faaliyetlerin çoğu böyle bir "ikili" yapıya sahiptir.

Kayıt tekniği olarak  demeler bilançosu çift taraflı kayıtlı “Double Entry Bookkeeping” muhasebe sistemi altında tutulmaktadır. Bu yöntemde, dualite özelliğine göre, örneğin bir borçlunun iŐlemi, ilgili hesabın borçlu nezdinde tescil edilmesinden sonra başka bir hesabın alacaklısı adına kaydedilmektedir. Alacak iŐlemi ayrıca ilgili hesabın alacaklı bölümünde, diğer hesabın borç bölümünde de gösterilir. Böylece aynı işlem iki ayrı hesabın karşı taraflarına kaydedilmesi ve mutabakatının sağlanması sonucunu doğurur (Seyidoğlu 2003: 395, Dinler 2008: 544).

1.2.4. Otonom ve Denkleştirici işlemler

 demeler dengesinin ekonomik olarak dengeli olup olmadığının tespiti için  demeler dengesine kaydedilen işlemler, otonom işlemler ve denkleştirici işlemler olmak üzere iki gruba ayrılır. Denkleştirici işlemlerin özelliği, diğer işlemlerin  demeler dengesinde yarattığı açık veya fazlanın giderilmesi amacıyla işlemlerin gerçekleŐtirilmesidir. Otonom işlemlerin özelliği ise;  demeler dengesindeki diğer işlemlerin boyutuna bakılmaksızın gerçekleştirilen iŐlemlerdir.  demeler bilançosunda otonom nitelik içeren kalemlere dengede açık veya fazla doğurdıkları için dengesizlik doğuran (gap-making) işlemler, karŐılık dengede otonom kalemlerden doğan dengesizlikleri kaldırmak için yapılan denkleştirici işlemlere de dengesizlik giderici (gap-filling) işlemler denmektedir (Meade 1951: 11).

Otonom işlemler,  demeler dengesinde çizilen çizginin üzerinde yer aldığı için " izgi üstü işlemler" olarak adlandırılmaktadır. Denkleştirici işlemler ise, çizginin altında olduğu için " izgi Altı işlemler" olarak adlandırılır (Seyidoğlu 2003: 400).

1.3 Ödemeler Dengesi Hesap Grupları

Ödemeler dengesi, bir ülkenin dış ticaret ve sermaye hareketlerini benzeyen özelliklerine göre spesifik hesap gruplarına kaydederek, ekonomistlerin ve politika yapıcıların kolayca anlayıp yorumlamasına olanak sağlamaktadır.

Dış ödemeler dengesi hesabı; cari hesap, sermaye hesabı, resmi rezervler hesabı ve istatistiksel hesap olmak üzere dört ana başlık altında değerlendirilmektedir (Seyidoğlu 2003: 401).

1.3.1. Cari İşlemler Hesabı

Cari işlemler hesabı, mal ve hizmetlerin hareketleri, gelir transferleri ve bir ülkeden diğer ülkelere cari transferler gibi ekonomik işlemleri kapsayan bir hesap tablosudur. Bu hesap, bir ülkenin döviz girişleri ve çıkışlarını gösterir ve döviz kuru hareketlerinin izlenmesi ve ekonomik politikaların belirlenmesi için önemli bir araçtır. (Medina vd, 2010)

Cari işlemler dengesinde giderlerin gelirlerden fazla olması, yani aradaki farkın negatif olduğu duruma cari açık denir. Cari işlemler fazlası, gelirlerin giderleri aşması yani dengenin pozitif olması durumudur (TCMB, 2022: 1).

Cari işlemler bilançosunda alacaklı ve borçlu toplam sayısı eşit olduğunda cari işlemler bilançosu dengededir. Borçlunun fazla olması devletin gelir durumunu olumsuz etkilediğini gösterir. Alacak fazlası olması durumunda, pozitif bir denge göstermektedir (Alkan, 2007: 9).

Cari işlemlere kaydedilen işlemler üç alt bölüme ayrılmaktadır. Bunlar ise ticari işlemler, uluslararası hizmetler, tek yanlı transferler ve cari işlemler dengesidir.

1.3.1.1. Ticari İşlemler

Mal ithalatı ve ihracatı, ülkelerin uluslararası ekonomik işlemleri içinde en büyük yeri tutar ve genellikle toplam işlemlerin yarısı ile üçte biri arasında yer alır. Ayrıca mal ticareti reel ekonomideki gelişmelerin somut bir göstergesidir.

Dış ticaret bilançosu, toplam mal ithalatı ile ihracatı arasındaki farkı ifade ederken, ödemeler bilançosu ise ülkenin tüm uluslararası gelir ve giderlerini içermektedir. Dış ticaret dengesi ise sadece mal ithalatı ve ihracatını kapsamaktadır (Seyidoğlu 2003: 402).

Bir ülkede gerçekleşen mal ve hizmet hareketleri sonucu, yurt dışından alınan mallara yapılan ödemeler ithalatı, yurt dışına satılan malların parasal olarak taşıdıkları değer ise ihracatı ifade etmektedir (Tunay 2007: 80).

Mal İhracatı: İhracat ülkeye döviz girişi sağladığı için bilançonun aktif tarafına (+) pozitif olarak kaydedilir.

Mal İthalatı: Ülkeden döviz çıkışına neden olduğu için bilançonun pasifine (-) negatif olarak kaydedilir.

Toplam ihracat ve ithalat arasındaki fark dış ticaret bilançosu olarak adlandırılır. Eğer ihracat ithalattan büyük ise dış ticaret bilançosu fazla verirken tersine ithalattan büyük olması durumunda dış ticaret bilançosu açık vermiş olur (Bocutoğlu 2007: 374).

1.3.1.2. Uluslararası Hizmetler

Ulusal hizmetlerin ithalat ve ihracatından kaynaklanan ödeme akımları da cari işlemler bilançosunun hizmetler bölümünde yer almaktadır. Hizmetlerin ithalat ve ihracatına "görünmez ticaret" (Invisible Trade) de denir (Aydın 2017: 34).

Bu hesapta hizmet ihracatı ve ithalatına ilişkin değerler yer almaktadır. Mal ticareti görünür özellik taşıırken hizmet ticareti görünmez niteliktedir. Bu nedenle hizmet ticareti görünmez ticaret olarak ifade edilmektedir (Bocutoğlu 2007: 374).

Uluslararası hizmetler aşağıdaki işlemlerden oluşur:

- **Dış Turizm:** Bir ülkede yerleşik kişilerin yurt dışına yaptıkları turizm faaliyetleri ve yabancı turistlerin o ülkeye yaptıkları turizm faaliyetlerini ifade etmektedir. Yurtdışında turizm amaçlı yapılan döviz harcamaları bilançoda (-) olarak, ülkeye gelen yabancı turistlerin döviz harcamaları ise bilançoda (+) olarak kaydedilmektedir.

- **Uluslararası Taşımacılık:** Bu grup, kara, deniz veya hava yoluyla insan veya eşyanın yurt dışına taşınmasından elde edilen döviz kazançları ile yabancılar tarafından yapılan taşıma işlemlerinden doğan döviz ödemelerini içermektedir.
- **Uluslararası Sigortacılık ve Bankacılık:** Yerli bankaların ve sigorta şirketlerinin uluslararası operasyonlardan veya bu hizmetler karşılığında yabancı kuruluşlara yaptıkları ödemelerden kazandıkları döviz ile ilgilidir.
- **Yurtdışı İşçi Kazançları:** Yurt dışında çalışan işçilerin kendi ülkelerine havalesi de işçilik hizmeti ihracına eşdeğerdir. Bu nedenle işçinin kazançları alacaklı işlem olarak cari işlemlerin hizmetler bölümünde gösterilirler.
- **Lisans Bedelleri, Komisyonlar, Kiralar:** Yurt dışında çeşitli şirket ve kuruluşlara verilen özel hizmetler karşılığında yapılan ödemeleri kapsamaktadır. Örneğin, lisans ücretleri, lisans ödemeleri, acente ve banka ücretleri, uydu kiralama, telefon ve kablosuz hizmet bedelleridir.
- **Yurtdışı Hizmetleri:** Yabancı ülkeleri temsil eden büyükelçilik, konsolosluk personelinin maaş ve ücretleri, yurt dışındaki askeri birlik ve subayların giderleri vb. Resmi harçlar bu gruba dahildir.

1.3.1.3. Tek Taraflı Transferler

Ülkeler arası hibe ve bağış niteliğindeki işlemler bu grupta kayıt altına alınır. Bu tür işlemler, herhangi bir bedel gerektirmediği için tek taraflı transferler olarak adlandırılır. Muhasebe kaydını dengelemek için, diğer gruplardaki bir hesaptan aynı tutar bir alacak kaydı düşürmektedir. Örneğin, yapılan bağışın mal şeklinde olması halinde tek-yanlı transfer hesabındaki borçlu işlem mal hesabına alacak kaydıyla denkleştirilir. Eğer bağışlanan para ise, yine tek-yanlı transferlerin borçlu kısmına kaydedilirken sermaye ya da resmi rezervler hesabına denkleştirici bir alacak kaydı düşürülür (Seyidoğlu 2003: 403).

Özel transfer niteliğinde, yabancı ülkelere gönderdikleri hediyeler, ilaç, gıda-giyecek yardımları, hükümetlerin yabancı ülkelere yaptıkları bağış niteliğindeki

kalkınma kredileri, uluslararası kuruluşlara yapılan ödemeler karşılıksız transferler hesabına kaydedilir (Parasız, 1996: 478).

1.3.2. Sermaye Hesabı

Ödemeler bilançosunda ikinci hesap grubu sermaye hesabı hareketlerini içermektedir. Bir ekonomide çeşitli amaçlarla gerçekleştirilen sermaye girişleri ve çıkışları sermaye hesabının alacaklı ve borçlu kısımlarına kaydedilir. Ülkeye sermaye girişi döviz arzını, sermaye çıkışı döviz talebini artırmaktadır (Şahin 2010: 544). Üretilmemiş ve finansal olmayan varlıkların satın alınmasından, elden çıkarılmasından doğan ve sermaye transferlerinden kaynaklanan akışları içermektedir (TCMB 2022: 1).

Sermaye hesabındaki alacaklı ve borçlu işlemlerinin net bakiyesi, sermaye hesabı bilançosu olarak bilinir. Bu hesapta borç bakiyesinin olması, ülkenin diğer ülkelere daha fazla kaynak aktardığını yani ülkenin borcunun azaldığını gösterir. Bilanço alacakları, borçlardan fazla ise, bu durum, ülkenin net kaynak girişi olduğunu veya borçlanmanın arttığı anlaşılmaktadır.

Cari işlemler hesabı ile ödemeler dengesindeki sermaye dengesi toplamı ekonominin genel dengesini oluşturmaktadır (Ülgen 2010: 270).

1.3.2.1. Uzun Süreli Sermaye Yatırımları

Vadesi bir yıl veya daha fazla olan resmi ve özel uluslararası sermaye akımlarıdır. Dünya Bankası ya da IMF gibi uluslararası finans kuruluşları tarafından ülkelere verilen krediler veya bu ülkelerin diğer devletlerden aldığı veya verdiği krediler, uzun vadeli resmi sermaye işlemleridir. Bu sermaye işlemleri, ödemeler dengesinin sermaye hesabı kısmına dahil edilmekle birlikte, bunlar üzerinden yapılan faiz, kâr ve temettü ödemeleri, cari işlemlerin hizmetler bölümüne dahil edilmektedir (Seyidoğlu 2003: 406).

1.3.2.2. Kısa Süreli Sermaye Yatırımları

Uygulamada bu tür sermaye yatırımlarının vadesi genellikle 30, 60 veya 90 gündür. Sermaye hesabındaki tüm alacak ve borç işlemlerinin net bakiyesine sermaye

bilançosu adı verilir. Sermaye bilançosunun borçlu bakiye göstermesi, ülkenin dış dünyadaki finansal ve fiziki sermayeye yaptığı net yatırımın bilanço döneminde arttığını, alacaklı bakiye vermesi ise döviz havalelerinden daha fazla yabancı sermayenin ülkeye çekilebileceğini göstermektedir (Borsa 2022).

1.3.2.3. Doğrudan Yatırımlar

Yatırımcının, ikamet ettiği ekonomiden farklı bir ekonomideki bir işletmenin yönetiminde veya kontrolünde söz sahibi olduğu uzun vadeli bir yatırım şeklidir. Doğrudan yatırımlarda, yatırımcının şirket sermayesinin/oy hakkının %10 veya daha fazlasına sahip olması veya yönetimde söz sahibi olması şarttır (TCMB 2022: 1).

Doğrudan yatırımlar kaleminde, yurt dışından doğrudan yatırım ve yurt içinden doğrudan yatırım başlıkları bulunmaktadır. Doğrudan yatırımlar, yurt dışında yaşayan kişilerin ülke içinde gerçekleştirdiği net yatırımlar ve aynı şekilde ülke içinde yaşayan kişilerin yurt dışında yaptıkları net yatırımlar şeklinde de gruplandırmak mümkündür (Orhan 2010: 543).

1.3.2.4. Portföy Yatırımları

Portföy yatırımı, menkul kıymetlerin alım satımını ifade etmektedir. Portföy yatırım alt kalemleri, varlıklar ve yükümlülükler başlıkları altında gruplandırılabilir.

Yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışında menkul değer alım satımları ile net satış ve alımları 'Varlıklar' başlığı altında, görmek mümkündür.

Yükümlülükler başlığı altında ise, genel hükümet tarafından yurt dışından ihraç edilmiş tahviller ile ilgili olarak gerçekleştirilen anapara geri ödemesi ile net borçlanmanın miktarı yer almaktadır (Orhan 2010: 543).

Devredilebilir menkul kıymetlere yapılan yatırımlar olarak tanımlanabilecek portföy yatırımları, genel olarak kamu veya özel kuruluşlar tarafından ihraç edilen senet ve tahvil şeklindeki hisse senedi ve borçlanma senetleri ile diğer finansal piyasa araçlarını içermektedir (TCMB 2022: 1).

1.3.2.5. Diğer Yatırımlar

Doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları ve rezerv varlıklar dışındaki tüm finansal gelişmeler bu bölümde yer almaktadır (TCMB 2022: 2).

Diğer yatırımlar kalemi altındaki hesapları varlıklar ve yükümlülükler şeklinde iki gruba ayırmak mümkündür.

Varlıklar başlığı altında, ihracat karşılığı yurt dışında açılan krediler ile ilgili olarak yapılan geri ödemeler gösterilir. Aynı şekilde yurt dışında yerleşik kişiler tarafından gerçekleştirilen net kredi geri ödemesi de varlıklar başlığı altında yer almaktadır.

Yükümlülükler başlığı altında ise, ticari krediler, IMF kredileri ve bankacılık sektörü kredileri gibi bazı hesaplar ile ilgili kullanım ve geri ödemeler gösterilmektedir (Orhan 2010: 543).

1.3.3. Resmi Rezervler Hesabı

Rezerv hesabı, döviz arz ve talebindeki dengesizlikler sonucunda merkez bankasının döviz piyasasına doğrudan müdahaleleri nedeniyle ülkenin resmi uluslararası rezervlerinde meydana gelen değişiklikleri göstermektedir.

Bir ülkenin döviz rezervleri altın, döviz ve özel çekme hakları (SDR) şeklindedir. Eğer ülkenin genel dengesi açık bakiye verirse, ülke bu açığı altın ve döviz rezervlerini kullanarak kapatır. Bu durumda, ülkenin rezervleri azalır. Tersine, genel denge fazla bakiye verirse, rezervler artar. Döviz rezervlerini düzenleme ve alım satım yapma işlevi, merkez bankalarının yetkisindedir (Gogul 2020).

TCMB tarafından yayınlanan Ödemeler Bilançosunun ayrıntılı sunumunda, Rezerv Varlıklar finans hesabının altında gösterilmektedir.

Resmi Rezerv Varlıkları:

- Döviz varlıkları
- IMF rezervler

- SDR
- Diğer döviz rezervleri (finansal türevler, banka dışı krediler vb.)

Diğer döviz rezervleri:

(Kamu rezerv varlıklarına dahil olmayan menkul kıymetler, krediler, mevduatlar, türevler, altın vb.) (Güvenek 2008: 43).

1.3.4 İstatistiksel Farklar Hesabı (Net Hata ve Noksanlar)

Ödemeler bilançosundaki eksik veya hatalı kayıtlar nedeniyle oluşan dengesizliği düzeltmek için kullanılan bir hesaptır (Orhan ve Erdoğan 2010, 544). Ödemeler Dengesi İstatistiksel Farklar Hesabı, muhasebe kayıtlarını dengelemek için kullanılan bir hesaptır. Bazen "Net Hata ve Noksan Hesabı" olarak da adlandırılır. Otonom işlemlerin net bakiyesi, denkleştirici işlemlerin net bakiyesine eşit olmayabilir ve bu fark, ödemeler bilançosundaki istatistiksel farklar hesabı ile düzeltilmektedir. Bu hesap, yanlış bildirimler veya kaçakçılık nedeniyle ortaya çıkan durumlardan kaynaklanan fiyat belirleme zorlukları gibi nedenlerden dolayı oluşan farklılıkları dengelemek için kullanılır. Ödemeler bilançosu hesap grupları incelendiğinde, cari işlemlerin otonom, sermaye işlemlerinin genellikle otonom ve resmi rezerv işlemlerini denkleştirici nitelikte olduğu görülür (Seyidoğlu 2003: 413).

Ödemeler dengesi hesaplarının eksik ya da hatalı olması, borçlu ya da alacaklı bakiye oluşmasına neden olabilir. Bu durumda, denkliliği sağlamak için net hata ve noksan kalemi kullanılır. Borçlu bakiye oluştuğunda, alacak kaydedilir; alacaklı bakiye oluştuğunda ise borç kaydedilir. (Börke Tunalı 2007: 18).

Otonom ve denkleştirici hesapların birbirine eşdeğer olmamasının nedenleri şunlardır (Alkan 2007: 20):

- Firmalar tarafından verilen gümrük bildirim formlarındaki ithalat/ihracat bilgilerinde yanlış bilgi beyan edilmesi
- Sermaye ve mal kaçakçılığı,
- Çokuluslu firmaların transfer fiyatlandırmasında, ithal edilen mallarda vergi oranı yüksek olan bir ülkede bulunan şube, vergi oranı düşük olan başka bir

ülkedeki şubeden mal ithal ederken yüksek fiyatlar ödemek zorunda kalır. Bu nedenle yüksek vergilerden kaçınmak amacıyla düşük vergili ülkeden fon toplamak amaçlanır.

- Turizm geliri ve hediyelik eşya alımlarına ilişkin anketlere veya tahminlere bağlı olması,
- Vadeler arası fark nedeniyle, mal bugün gönderilip ödemenin bir sonraki dönemde yapılmasına bağlı olarak gelecek dönemin ödemeler bilançosunda işlem görmesi bir başka sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4.Dış Ödemeler Bilançosu Denge ve Dengesizlik Kavramı

Ödemeler bilançosu muhasebe açısından eşdeğer olsa da gerçekte eşdeğer olup olmadıklarını anlamak için bilanço kalemlerini iki gruba ayırmaktadır. Cari işlemlerden ve sermaye hizmetlerinden bazıları otonom kalemlerken, rezerv hareketleri denkleştirici kalemleri oluşturur. Otonom unsurlar, piyasanın işleyişi ile kendiliğinden ortaya çıktıkları için otonom olarak adlandırılır. Denge kalemleri, 'dengeleyici işlem' olarak da bilinen otonom kalemlerin açıklarını veya fazlalarını kapatmak için altın ve döviz rezervleri ile SDR'lerden yapılan ödemelerdir (Dinler 2016: 595).

Dış ödemeler dengesizliklerin üç tanımı vardır. Bunlar temel denge, resmi rezerv denge ve likidite dengesidir (Seyidoğlu 2003: 414).

1.4.1 Temel Denge

Cari işlemler bilançosu ile uzun vadeli sermaye bilançolarının toplamından oluşur. Diğer bir deyişle, bu ödemeler dengesi anlayışına göre, mal ve hizmetler, tek taraflı transferler ve uzun vadeli sermaye işlemleri, otonom işlemler olarak bir çizgi üstüne kaydedilir. Öte yandan, sermaye ve resmi yedeklerindeki tüm kısa vadeli değişimler de çizginin altında dengeleyici olarak gösterilmektedir.

1.4.2. Likidite Denge

Temel olarak, yabancılara gidecek olan döviz değerinin ölçüldüğü bu denge, temel dengeyi oluşturmakla birlikte, kısa vadeli özel likit olmayan sermaye dengesini de içermektedir. Bu gibi durumlarda ülkenin yabancılarla olan kısa vadeli borçları otonom kaleme taşınıp çizginin üzerinde raporlanmaktadır. Öte yandan, devlete olan yabancı kişisel borçlar dengeleyici kalemler olarak değerlendirilmekte ve çizginin altında görünmektedir. Bu bilanço, ülkenin uluslararası likidite konumunu vurgulamayı amaçlamaktadır (Ordu 2008: 19).

1.4.3. Resmi Rezerv Dengesi

Ülkenin kısa vadeli sermaye borçları ve kamu rezervlerinin resmi yabancı kuruluşlara olan işlemleri mahsup kazançları olarak gösterilmektedir. Böylece tüm özel işlemler resmi rezerv işlemlerinin bilançosunda yer almaktadır. Gördüğümüz gibi, bu tanım döviz piyasasında ulusal para birimi üzerindeki olası baskının bir ölçüsüdür. Aslında dolar için tasarlanmış bir konsepttir. Yani yabancı resmi kurumların elindeki dolar rezervleri arttıkça fazla dolarlar piyasada satılır. Bu da doların değerini aşağı çeker.

1.5 Dış Ödeme Açıklarının Sebepleri

Ödemeler bilançosu açığı veren bir ülke, bu açığı döviz ve altın rezervleriyle kapatmaktadır. Ancak dış ödeme açığı devam ederse, ülkenin altın ve döviz rezervlerini tüketerek kredi bulmayı zorlaşacaktır.

Dış dengesizlik doğuran faktörler, yapısal sebepler, iktisadi dalgalanma, geçici nedenler ve döviz spekülasyonu gibi bazı genel gruplara ayrılabilir (Seyidoğlu 2007: 418; Dinler 2013: 596).

1.5.1. Yapısal Sebepler

Bu faktörler ekonominin yapısından kaynaklanmaktadır. Bu kısmen enflasyondan ve ulusal para biriminin aşırı değerlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Ülke ekonomisinde uygulanan genişlemeci politikalar (artan tüketici harcamaları ve yatırımlar), hem ithal hem de ihraç edilen mallar için iç talebin artmasına neden olmaktadır. Bu durum ödemeler dengesi açığına yol açmakta veya mevcut açıkları daha da derinleştirmektedir (Seyidoğlu 2007: 418; Dinler 2013: 596).

- Gelişme hızı dış dengeyi de etkilemektedir. Az gelişmiş ülkeler, gelişmeyi makul bir hızda tutabilmek için genellikle büyük miktarlarda makine, teçhizat ve ara ürün ithal etmek zorundadır. Ancak bu ülkelerde döviz kazançları çoğu zaman ihtiyaca göre çok kısıtlıdır. Dolayısıyla, kalkınma hızındaki görece bir artış, ödemeler dengesi açığı ve dış borcun artmasına neden olabilir.
- Ekonomik performanstaki değişiklikler de önemli bir faktördür. Teknolojik eksiklikler ve ekonomik yetersizlik uluslararası rekabeti zorlaştırmakta ve ihracat kazançlarının düşmesine neden olmaktadır. Teknolojik gelişme düzeyi yüksek ve modern üretim yönetimine sahip bir ülke, dış rekabet gücünü artırabilir ve ödemeler dengesini olumlu yönde etkileyebilir.
- Ayrıca, bazı önemli hammaddeler için büyük ölçüde diğer ülkelere bağımlıdır. Bu ülkeler, kontrolleri dışında yükselen dünya emtia fiyatlarından güçlü bir şekilde etkilenmektedir. Bunun açık bir örneği, Buhar Enerjisi Dünyasında petrol ithal eden ülkelerin büyük açıklarla ve dış borç sorunlarıyla karşı karşıya kalmasıdır.

Kişilerin tercihlerindeki değişiklikler de bu gruplamaya dahil edilebilir. Yurt dışı mal tercihlerinde değişiklik olursa dış denge olumsuz etkilenir.

1.5.2. Ekonomik Dalgalanma

Ekonomik dalgalanmalar, bir ülkenin dış denge durumunu etkileyebilir. Dalgalanmanın genişleme aşamasında, ülke ekonomisindeki artışlar, tüketim ve ithalatın artmasına neden olabilir. Bu durum, ödemeler bilançosunda bir açık yaratır. Öte yandan, daralma aşamasında, ülke ekonomisindeki azalış, ithalatın azalmasına neden olur ve ödemeler bilançosunda bir fazlalık yaratır (Seyidoğlu 2007: 418; Dinler 2013: 596).

Bir ülkenin dış dengesi, yurt dışındaki dalgalanmalardan da etkilenebilir. Diğer bir deyişle yüksek bir ekonomik büyüme yaşayan ülkenin varlığı ticaret ortağının dış dengesini olumlu etkilerken, bir durgunlukta karşı ülkenin varlığı onu olumsuz etkileyebilir. İki ülkenin ekonomik durumlarının aynı veya farklı dönemlerden geçiyor olması, kuşkusuz her ülkenin ödemeler dengesini farklı şekilde etkileyecektir (Seyidoğlu 2007: 418; Dinler 2013: 596).

1.5.3. Geçici Faktörler

Dış dengeyi bozan bir dizi gelişme geçici faktörler olarak da açıklanabilir. Bunlar, beklenmedik bir şekilde meydana gelen ve her ülkenin kontrolü dışında olan olaylar, koşullar ve faktörlerdir. Belirli anormal koşulların sona ermesiyle birlikte kendi kendini gideren bazı etkiler dış denge üzerindeki baskıyı azaltırken, bazıları ise kalıcı hal alarak dış açıkların artmasına neden olabilir. Özellikle dünya hammadde fiyatlarındaki yükseliş, petrol fiyatlarındaki artış, ithalatçı ülkelerin dışalım giderlerini doğrudan ve dolaylı olarak artırır (Seyidoğlu 2007: 418; Dinler 2013: 596).

Ayrıca kötü hava, sel ve kuraklık gibi azalan ihracat ve beklenmedik ithalat artışları da dış ödemeler bilançosunda dengesizlik oluşturabilecek geçici faktörler olarak belirtilebilir. Bu durumların düzeltilmesi halinde dış denge üzerindeki olumsuz etki de ortadan kalkabilecektir.

1.5.4. Döviz Spekülasyonu

Kısa vadeli spekülatif sermaye fonlarının ülkeye giriş ve çıkışları da dış dengeyi ciddi şekilde etkiler. Örneğin, yerli paranın değer kaybetmesinin beklendiği bir durumda, yüksek döviz ve faiz oranlarından yararlanmak için büyük miktarda döviz alımı veya yurt dışına büyük miktarda sermaye ihraç edilmesi, dış açık sorununu kötüleştirecektir. Mali küreselleşme ve kısa süreli sermaye akımları, faiz ve kur değişimlerine hızlı tepki verebildikleri için mali krizlere neden olabilir. Kısa süreli borçlanma ile bütçe açığının kapatılması, ülkeleri krizlere karşı savunmasız bırakabilir. Bankacılık düzenlemelerindeki eksiklikler ve aşırı değerlenmiş kur politikaları da krizleri kolaylaştırabilmektedir (Seyidoğlu 2007: 418; Dinler 2013: 596).

Bu gibi durumlarda önleyici tedbirler almak ve makroekonomik dengesizlikleri kontrol altına almak önemlidir. Örneğin, döviz rezervlerinin yeterli seviyede tutulması, sermaye giriş ve çıkışlarının kontrol altında tutulması, aşırı değerlenmiş kur politikalarından kaçınılması ve sürdürülemez dış borçların azaltılması, mali kriz riskini azaltmaya yardımcı olabilir (Seyidoğlu 2007: 418; Dinler 2013: 596).

1.6. Ödemeler Bilançosundaki Açıkları Azaltmaya Yönelik Politikalar

Ülkeler, ödemeler dengesi açıklarını gidermek için kısa ve uzun vadeli çeşitli önlemler almaktadır. Bu anlamda açığın finanse edilmesi, ithalat kısıtlama tedbirlerinin uygulanması gibi açığın kontrol altına alınması ve uzun vadede giderilmesi için çeşitli tedbirler alınmaktadır (Ülgen 2010: 333).

- **Açıkların Finanse Edilmesi:** Ödemeler dengesi açığı olan bir ülke ilk olarak, dış açıkları dış borçlanma yoluyla kapatmak için resmi döviz rezervlerini kullanır. Kısa vadeli bu uygulama, döviz rezervlerinin tükenmesi ve dış borcun artması gibi uzun vadeli sorunlara yol açmaktadır. Açıkları kapatma yöntemine genellikle sabit kur sistemine sahip ülkelerde rastlanır. Dalgalı kur rejimi, döviz kuru piyasa koşullarına göre belirlendiğinde ödemeler dengesine otomatik olarak ulaşılmasını sağlar.
- **Açıkların Kontrol Edilmesi:** Döviz rezervlerinin dış açığı kapatamaması durumunda, dış ticaret politikası ile ithalat kontrol edilmektedir. Gümrük vergileri, kotalar ve ithalat yasakları artırılarak dışarı döviz çıkışı engellenebilir.
- **Açıkların Tedavi Edilmesi:** Ödemeler dengesi açığını kapatmanın en akılcı ve sürdürülebilir yolu, ekonomideki yapısal aksaklıkları gidermektir. Bu, ihracatı artırmak ve diğer döviz işlemlerini kolaylaştırmak için ihracata yönelik üretime odaklanmayı gerektirecektir.

II. BÖLÜM

ÜLKELERİN DIŞ TİCARET DENGESİ VE CARİ İŞLEMLER HESAPLARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

2.1. Dünya Geneline Cari İşlemler Hesabının Genel Durumu

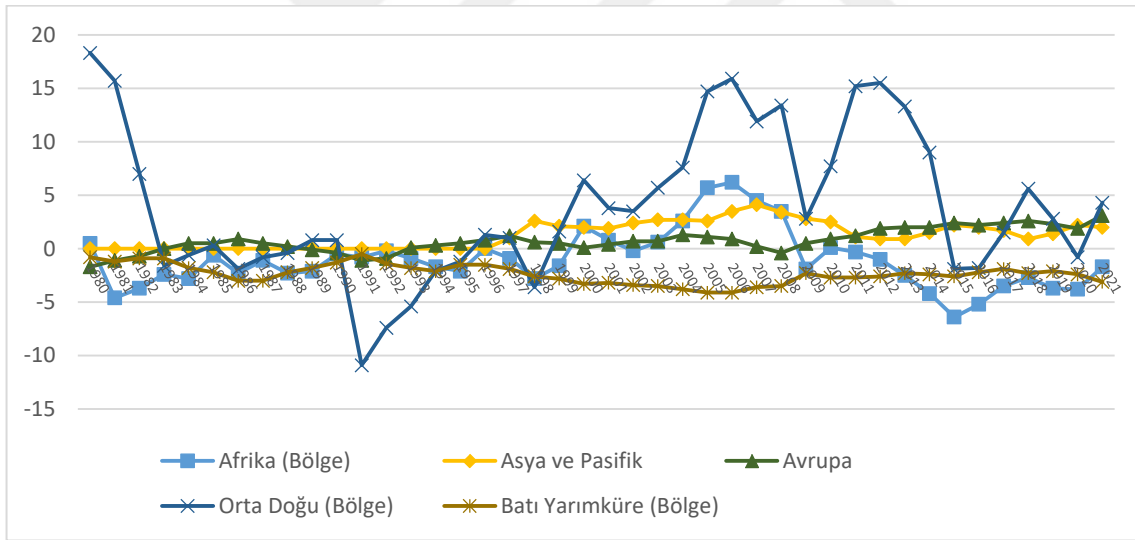
Küresel cari hesap dengeleri, ülkelerin veya ülke gruplarının cari hesap açıklarının ve fazlalarının toplam boyutu olarak ifade edilmektedir. Küresel dengesizlikler kavramı ise ülkelerin veya ülke gruplarının karşılıklı olarak cari açık ve fazlalarındaki göreceli artışı işaret etmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası ülkelerin yeniden inşasının ardından dünya ekonomisi 1950'den 1974'e kadar hızlı bir büyüme ve gelişme dönemi geçirmiştir. Söz konusu dönemde dünya ekonomisinin büyüme hızı % 2,9'a ulaşmıştır ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ilk kez reel gelirler artmıştır (Yeldan 2013: 97).

Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri 1970'lerin ortalarından itibaren hızlı bir büyüme yaşamışlardır. Fakat Güneydoğu Asya ülkelerinden Tayland'da 1997 yılında başlayan kriz, Malezya, Endonezya ve Filipinler gibi bölge ülkelerine de yayılmıştır. Başlangıçta bu ülkelerin para birimleri dolar karşısında değer kaybetmiş ve bu düşüş borsanın çökmesine neden olmuştur. Dünya global krizinin eşiğine gelmiş, birkaç ay içinde birçok ülke yıllarca geriye gitmiş ve ödemeler bilançosu açıklarını yönetilemez duruma getirmiştir (Turan 2011: 60- 61).

2007 yılında ABD'deki “subprime mortgage” piyasasındaki riskli kredilerin patlaması küresel ekonomik krize neden olmuştur. Bu kriz, riskli mortgage kredilerinin yüksek miktarda verilmesiyle başlamıştır ve kısa sürede ABD'deki mortgage piyasasındaki faiz oranlarının yükselmesi, ev fiyatlarının düşmesi ve borçların geri ödenememesi sonucu getirmiştir. Bu durum, özellikle Euro bölgesindeki bankaları da etkilemiştir. Çünkü bu bankalar, ABD'deki mortgage piyasasındaki riskli varlıklara

yatırım yapmışlardır. Kamu borçlarının artırması sonucu Yunanistan gibi bazı ülkeler, kamu borçlarını ödeyemez hale gelmiştir (Ulusoy ve Ela 2015: 388).

COVID-19 salgını, 2020'de dünya çapında cari işlem dengelerini etkilenmiştir. Pandemi nedeniyle ekonomik faaliyetlerin gerilemesi, üretimin azalması, artan işsizlik ve diğer faktörler nedeniyle ülkelerin cari dengeleri olumsuz etkilenmiştir. Sokağa çıkma kısıtlamaları ve seyahat kısıtlamaları, tüketicilerin daha az eğlence ve seyahat harcaması yapmasına neden olmuştur. Ayrıca, açık veren gelişmiş ekonomiler, fazla veren gelişmekte olan piyasa ekonomilerinden mal ithalatını artırarak küresel dengeleri genişlemiştir. Bu eğilim, ABD'nin cari açığının artmasına ve GSYİH'nin % 0,4'ü kadar artmasına yol açmıştır. Benzer şekilde, Çin'in cari fazlası da artarak GSYİH'nin yüzde 0,3'ü kadar artışına katkıda bulunmuştur.

Grafik 1: Dünya Cari İşlemler Dengesi

Kaynak: IMF, 2022: World Economic Outlook

https://www.imf.org/external/datamapper/BCA_NGDPD@WEO/APQ/EUQ/MEQ/WH/AFQ

[Not: Tablo aşağıdaki ülke gruplarına dayanmaktadır: **Afrika (Bölge):** Cezayir, Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Komorlar, Kongo, Dem. Cumhuriyeti, Kongo, Cibuti, Mısır, Ekvator Ginesi, Eritre, Esvatini, Etiyopya, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Kenya, Lesotho, Liberya, Libya, Madagaskar, Malavi, Mali, Moritanya, Mauritius, Fas, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya, Ruanda, Senegal, Seyşeller, Sierra Leone, Somali, Güney

Afrika, Güney Sudan, Cumhuriyeti, Sudan, Tanzanya, Togo, Tunus, Uganda, Zambiya, Zimbabve. **Asya ve Pasifik:** Afganistan, Ermenistan, Avustralya, Azerbaycan, Bangladeş, Butan, Brunei Sultanlığı, Kamboçya, Çin, Halk Cumhuriyeti, Fiji, Gürcistan, Hong Kong ÖİB, Hindistan, Endonezya, Japonya, Kazakistan, Kiribati, Kore, Cumhuriyeti, Kırgız Republic, Lao P.D.R., Macao ÖİB, Malezya, Maldivler, Marshall Adaları, Mikronezya, Fed. Eyaletler, Moğolistan, Myanmar, Nauru, Nepal, Yeni Zelanda, Pakistan, Palau, Papua Yeni Gine, Filipinler, Samoa, Singapur, Solomon Adaları, Sri Lanka, Tayvan Çin Eyaleti, Tacikistan, Tayland, Doğu Timor, Tonga, Türkmenistan, Tuvalu, Türkiye, Cumhuriyeti, Özbekistan, Vanuatu, Vietnam. **Avrupa:** Arnavutluk, Andora, Avusturya, Beyaz Rusya, Belçika, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Moldova, Karadağ, Hollanda, Kuzey Makedonya, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, San Marino, Sırbistan, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Ukrayna, Birleşik Krallık. **Orta Doğu (Bölge):** Bahreyn, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Batı Şeria ve Gazze, Yemen **Batı Yarımküre (Bölge):** Antigua ve Barbuda, Arjantin, Bahamalar, Barbados, Belize, Bolivya, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Dominika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaika, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Porto Riko, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent ve Grenadinler, Surinam, Trinidad ve Tobago, Amerika Birleşik Devletleri, Uruguay, Venezuela]

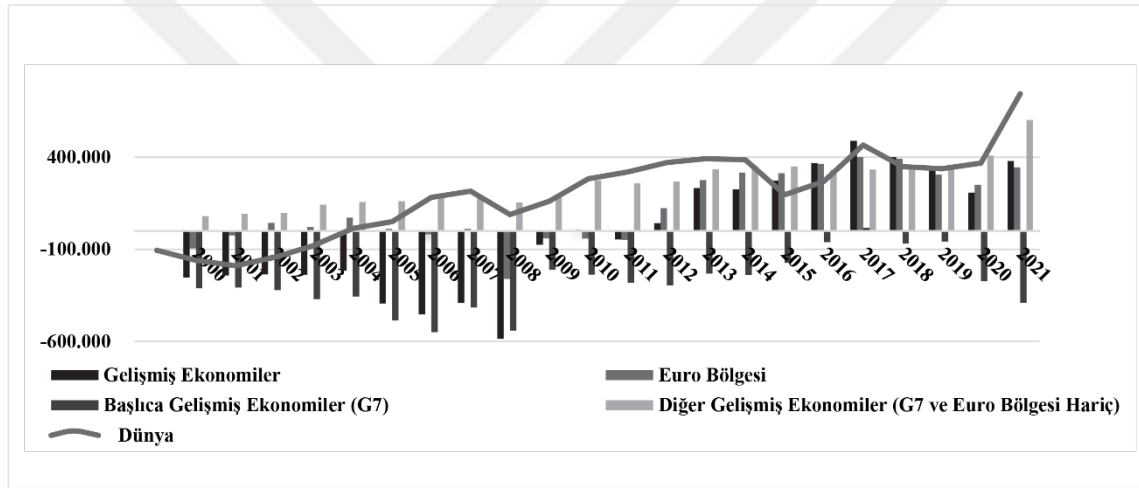
Grafik 1'e bakıldığında 1980-2021 döneminde cari işlemler dengesi bakımından en istikrarlı bölgelerin Avrupa, Asya ve Pasifik bölgesi ülkeleri olduğu görülmektedir. Batı yarımküre ve Afrika bölgelerindeki ülkelerin ise ilgili dönemde çoğunlukla cari açık verdikleri izlenmektedir. Orta Doğu ülkeleri ise cari işlemler dengesi bakımından farklı dönemlerde farklı görünüme sahiptirler. Bölge ülkeleri 1990-1996 yılları arasında cari açık verirken, 1999-2015 yılları arasında cari fazla vermişlerdir.

2.2 Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari İşlemler Dengesi

Bir ülkenin cari işlemler dengesi, ekonominin temel göstergelerinden biridir ve ekonomik performansı hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Cari işlemler açığı veya fazlası, bir ülkenin ithalat ve ihracatı arasındaki dengesini yansıtarak ve finansmanın gerekliliğini belirlemektedir. Cari işlemler dengesindeki değişimler, ekonomik politikalar ve ekonomik koşullar gibi birçok faktöre bağlı olarak değişebilir. Bu

gösterge, ekonominin gidişatı hakkında önemli bir sinyal verir ve iktisadi kararlar ile beklentilerin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Erdoğan ve Bozkurt 2009: 137).

Cari işlemler açığı, gelişmekte olan ülkelerin en temel ekonomik sorunlarından biridir. Bu ülkeler, yüksek büyüme ihtiyaçları ve yapısal nitelikleri nedeniyle, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında daha fazla cari işlemler açığı vermektedir. Bu durum, ülkelerin dış borçlanma ihtiyacını artırarak ekonomilerinde dengesizlik sorunları ortaya çıkarmaktadır (Bayraktutan ve Demirtaş, 2011: 25).

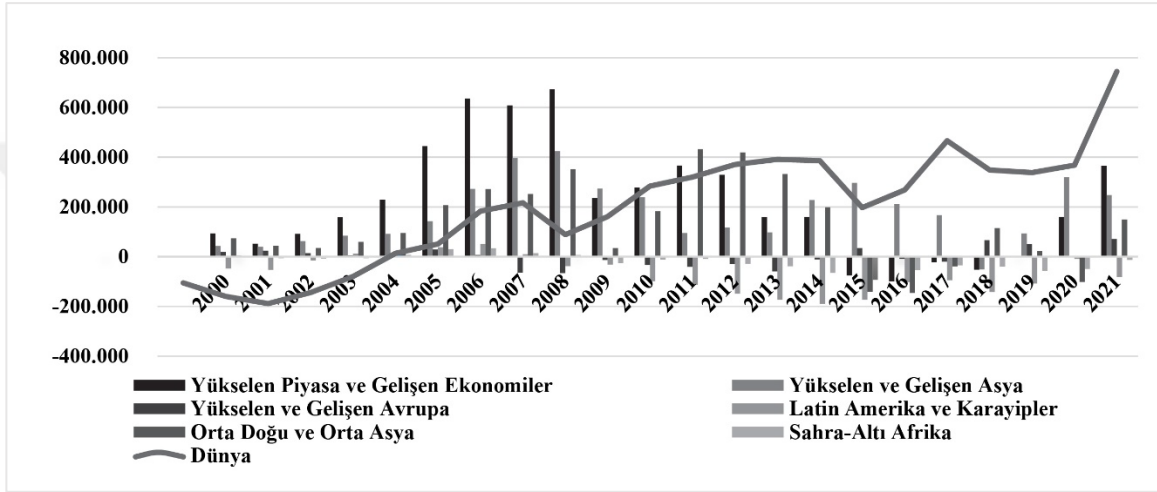
Grafik 2. Gelişmiş Ekonomilerde Cari işlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: IMF, 2022: World Economic Outlook Database

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October>

Grafik 2'ye bakıldığında, gelişmiş ülkeler 2000-2007 yılları arasında nihai mallarda ve ara mallarda sırasıyla birincil ithalatçı ve ihracatçı konumundadır. 2000-2002 yılları arasında Küresel cari açık giderek artmıştır. Gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde 2001 yılında meydana gelen küresel krizin ardından cari açığın hızla artma eğilimi devam etmiştir. ABD ve İngiltere'de cari işlem açığı veren gelişmiş ülke ekonomileri arasında yer almaktadır. Gelişmiş ülke ekonomilerinde küresel kriz nedeniyle en yüksek cari açık 2008 yılında 585 milyar dolar olarak çıkmıştır. 2017 yılında dünyada 466 milyar dolar cari fazla verilirken gelişmiş ülkelerde bu rakam 488

milyar dolar gerçekleşerek ele alınan yıllardaki en yüksek düzeye ulaşmıştır. 2021 yılında dünya çapında cari işlemler hesabı 744 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmekte ve bu dönemde yalnızca başlıca gelişmiş ekonomiler (G7 ülkeleri) cari açık vermektedir. 2021 yılında en yüksek seviyede cari fazla veren 602 milyar dolar ile diğer gelişmiş ekonomiler grubudur (G7 ve Euro bölgesi hariç).

Grafik 3. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: IMF, 2022: World Economic Outlook Database

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October>

Grafik 3'e bakıldığında, önceki yıllarda başlayan cari açığın 2000 yılında cari fazlaya dönüştüğü görülmektedir. 2007'de bir önceki yıla göre 27 milyar dolar azalsa da 2008 yılına kadar belirli miktarlarda artarak 2008 yılında yaklaşık 673 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca, Latin Amerika ve Karayipler 2003-2007 yılları hariç genel olarak cari açık vermiştir. Asya ülkelerinin de 2015 ve 2016 yılında vermiş oldukları cari açık haricinde sürekli olarak cari fazla verdiğine rastlanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde cari işlemler hesabının gelişiminde büyük bir fark olduğu söylenebilir. Yükselen ve gelişmekte olan ekonomiler 2021'de 335 milyar dolar cari hesap fazlası verirken, Latin Amerika ve Karayipler 81 milyar dolar ve Sahra altı Afrika 20 milyar dolar cari açık vermiştir.

2.3. Seçilmiş Ülkelerin Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Hesaplarına ilişkin Genel Bilgiler (2000-2021)

Seçilmiş ülkelerin dış ticaret dengesi ve cari işlemler hesaplarına ilişkin genel bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2.3.1 Malezya

Uluslararası ticaret, Malezya'nın ekonomik büyümesine ve gelişmesine önemli bir katkı sağlamaktadır. Malezya'nın ana ihracatı arasında elektrikli ve elektronik ürünler, kimyasallar, makineler, ev aletleri ve mamul metaller bulunmaktadır. Doğal kaynaklar açısından Malezya, ham petrol, sıvılaştırılmış doğal gaz, palmiye yağı ve doğal kauçuk ihraç etmektedir. Ülke ağırlıklı olarak elektronik ürünler, makineler, petrol ürünleri, plastikler, taşıt araçları, demir çelik ürünleri ve kimyasallar ithal etmektedir. Malezya'nın ana ihracat ve ithalat ortakları ise Singapur, Çin, ABD ve Japonya'dır (Thomson Reuters 2021)

Tablo 1. 2000-2021 Yılları Arasında Malezya'nın Dış Ticaret Dengesi (Milyar dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
2000	112.286	94.266	18.02
2001	102.362	86.181	16.181
2002	108.234	91.669	16.565
2003	118.569	96.813	21.756
2004	143.900	118.485	25.415
2005	161.352	130.577	30.775
2006	182.565	147.094	35.471
2007	205.620	167.100	38.52
2008	229.973	178.661	51.312
2009	186.349	144.798	41.551
2010	222.011	181.577	40.434
2011	254.006	207.570	46.436
2012	249.376	215.500	33.876
2013	244.385	216.845	27.54
2014	249.538	218.197	31.341
2015	209.568	186.856	22.712
2016	201.120	181.130	19.99
2017	223.701	201.713	21.988
2018	245.885	221.831	24.054
2019	238.361	210.860	27.501
2020	208.216	186.613	21.603
2021	256.658	230.188	26.47

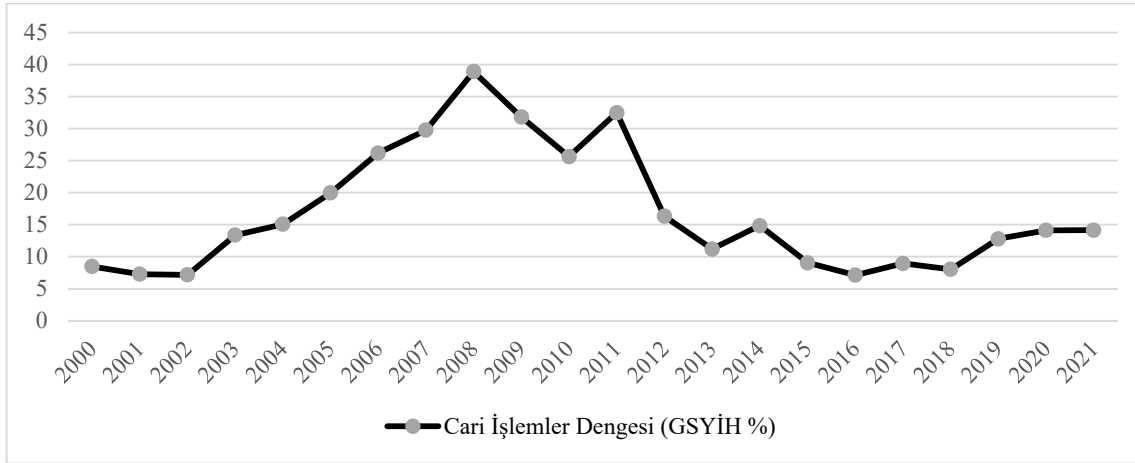
Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

İhracat:

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=MY&start=2000>

İthalat: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=MY&start=2000>

Tablo 1 incelendiğinde, 2000-2021 yılları arasında ihracat ve ithalat değerlerinin arttığı söylenebilir. 2000 yılında 112,286 milyar dolar olan ihracat miktarı, 2021 yılında yaklaşık 144,372 milyar dolar artarak 256,658 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı yıllarda ithalat değerlerine baktığımızda yaklaşık 135,922 milyar dolarlık bir artış yaşandığı belirtilebilir. Malezya'nın 2000-2021 yılları arasında ihracat rakamlarının ithalat rakamlarından daha yüksek olması nedeniyle dış ticaret fazlası bulunmaktadır.

Grafik 4. Malezya'nın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=MY&start=2000>

Grafik 4 bakıldığında, Malezya'nın cari işlemler dengesi son yirmi yılda dalgalanmalar göstermiştir. 2000'den 2021'e kadar, fazlanın boyutu zamanla değişse de, Malezya genel olarak pozitif bir cari hesap dengesine sahiptir. 2000 ve 2008 yılları arasında Malezya, ülkenin ihracatındaki patlama ve ekonomisinin olumlu küresel ekonomik koşullardan faydalanması nedeniyle güçlü bir ekonomik büyüme ve büyük bir cari hesap fazlası yaşamıştır. Ancak, 2008 yılında Malezya'nın cari işlemler dengesi zirveye çıkarken 2008-2009 küresel mali krizi sırasında Malezya'nın cari işlemler dengesi ihracatının azaltılması ve ithalatının artması nedeniyle düşmüştür. 2010 yılında Malezya'nın cari işlemler dengesi 25,643 milyar dolardır. Bu fazla 2011'de 32,491 milyar dolara yükselmiştir. Ayrıca 2013 yılında cari fazla bir miktar gerileyerek 11,205 milyar dolara gerilemiş, fakat 2014 yılında güçlü ihracat artışı ve zayıf ithalatın etkisiyle

tekrar 14,846 milyar dolara yükselmiştir. 2015'ten 2018'e kadar, Malezya'nın cari işlemler dengesi bazı dalgalanmalar göstermiştir ve genel eğilimde ılımlı bir düşüş olmuştur. 2020'de Malezya pandemiye girdiğinde ekonomik olarak güçlü bir pozisyonda bulunsada, pandeminin global ticaret ve ekonomik faaliyeti etkilemesi nedeniyle sert bir şekilde etkilenmiştir. 2021 yılında küresel ekonomi, pandeminin etkilerinden kurtulmaya başlarken aynı zamanda Malezya'nın cari dengesi de toparlanmaya başlamıştır.

2.3.2 Endonezya

Endonezya Güneydoğu Asya'nın en büyük ekonomisine sahip ve G20 üyesi olan bir ülkedir. Orta gelirli bir ülke olarak sınıflandırılan Endonezya, turizm, tarım, madencilik ve tekstil gibi sektörlerinin yanı sıra, son yıllarda teknoloji ve hizmet sektörlerinin de gelişmesi ile yeni sanayileşmiş bir ülke olarak tanımlanmaktadır. Endonezya, ham petrol, doğal gaz, kalay, bakır ve altın gibi cömert doğal kaynaklara sahiptir. Başlıca ithalat ürünleri arasında makine ve teçhizat, kimyasallar, yakıtlar ve gıda maddeleri bulunmaktadır. Başlıca ihracat ürünleri arasında petrol ve gaz, elektrikli ev aletleri, kontrplak, kauçuk ve tekstil yer almaktadır (Kurniadi ve Aimon 2018).

Tablo 2. 2000-2021 Yılları Arasında Endonezya'nın Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
2000	70.621	56.002	14.619
2001	62.865	50.548	12.317
2002	65.828	52.696	13.132
2003	69.402	56.946	12.456
2004	78.813	67.472	11.341
2005	94.679	86.268	8.411
2006	107.400	87.614	19.786
2007	122.265	101.353	20.912
2008	146.055	136.137	9.918
2009	125.322	104.131	21.191
2010	166.636	145.424	21.212
2011	212.996	188.975	24.021
2012	211.006	212.891	-1.885
2013	205.033	211.270	-6.237
2014	198.823	201.850	-3.027
2015	171.345	165.993	5.352
2016	167.793	159.559	8.234
2017	194.210	182.775	11.435
2018	211.931	218.645	-6.714
2019	200.096	204.230	-4.134
2020	178.417	159.871	18.546
2021	246.870	217.715	29.155

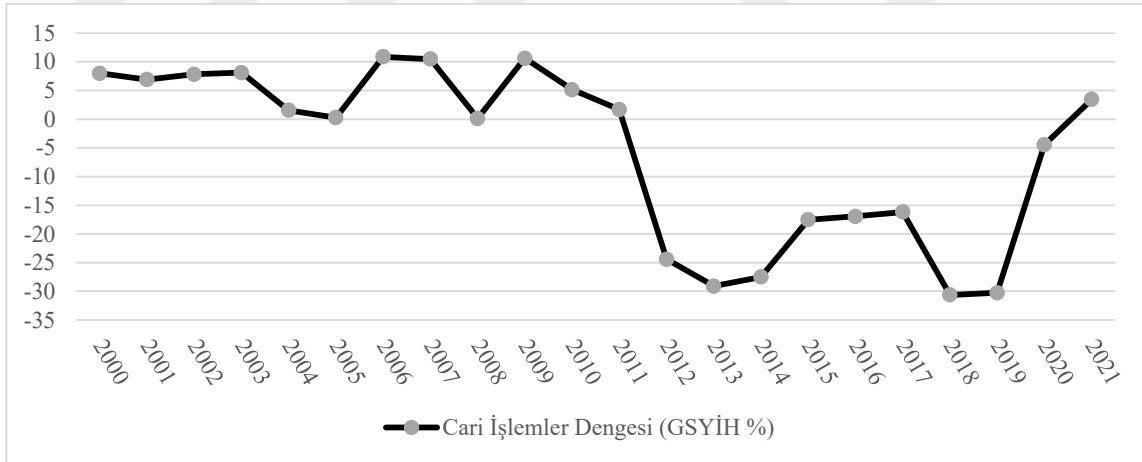
Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

İhracat: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=ID&start=2000>

İthalat: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=ID&start=2000>

Tablo 2'ye bakıldığında, 2000-2011 yılları arasında Endonezya'nın ihracatının ithalattan daha fazla olduğu ve dış ticaret dengesinin fazla verdiği görülmektedir.

Endonezya'nın ticaret dengesi 2012'de ilk kez açık vermiştir. Endonezya İstatistik Bürosuna göre 2012 yılında toplam ticaret açığı 1,885 milyar dolar olmuştur. 2013-2014 yıllarında küresel mali kriz ve emtia fiyatlarındaki düşüşün ardından ihracat gerileyerek dış ticaret açığı yaratmıştır. Endonezya İstatistik Bürosuna (BPS) göre, 2015 yılında 5,352 milyar dolar olan ticaret fazlası, özellikle ithalattaki düşüş ve küresel petrol fiyatlarındaki dramatik düşüşten kaynaklanmaktadır. Endonezya'nın 2018 yılında dış ticaret açığı, fazla iç talep, zayıf ihracat performansı ve hükümetin altyapı girişiminden artan ithalat nedeniyle şimdiye kadar kaydedilen en yüksek ticaret açığı 6,714 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dış ticaret açığı 2019'a kadar devam etmektedir. 2020'de Covid-19'un etkisine rağmen Endonezya ticaret fazlasını korumayı başarmıştır. 2021'in tamamı için Endonezya'nın ihracatı 246,87 milyar dolar ile rekor seviyeye ulaşırken, ithalatı ise 217,71 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2021'deki 29,15 milyar dolarlık ticaret fazlası, 2007'den bu yana en büyük ticaret fazlası gerçekleşmiştir.

Grafik 5. Endonezya'nın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=ID&start=2000>

Grafik 5'e bakıldığında, Endonezya'daki cari hesap durumu 2000 ile 2011 yılları arasında fazla vermektedir. Endonezya'nın ihracatı, özellikle zayıflayan emtia fiyatları nedeniyle 2011'den sonra önemli ölçüde düşmüştür. Aynı zamanda, Endonezya'nın

ithalatı özellikle 2010-2011 yılları arasında başta pahalı yakıt ithalatı nedeniyle hızla artmıştır. Ancak cari hesap durumu 2012 ile 2020 yılları arasında sürekli bir açık vermiştir. Önemli bir emtia ihracatçısı olan Endonezya'nın emtia ihracat gelirinin 2011-2014 yılları arasında yaklaşık altıda bir oranında düştüğü görülmektedir. Kömür ve ham hurma yağı gibi temel emtia ihracatından elde edilen gelir yarı yarıya azalmıştır. (Indonesia Investments Report 2015). Endonezya, 2021'de on yıl sonra ilk kez cari fazla verilmiştir ve o yıl Endonezya'nın cari işlemler dengesi 3,4 milyar dolar olmuştur.

2.3.3. Hindistan

Bağımsızlıktan bu yana endüstriyel gelişmeden sonra, Hindistan'ın dış ticareti tamamen değişmiştir. İhracat, yıllar içinde Hindistan'ın GSYİH'sini artıran önemli unsurlardan biri olmuştur (Dash ve Sharma 2020). OECD'ye göre Hindistan'ın ihraç ettiği ürünler rafine petrol, paketlenmiş ilaçlar, elmaslar, pirinç ve mücevherattır. En çok ihracat yapan ülkeler ise Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Birleşik Arap Emirlikleri, Hong Kong ve Almanya'dır. Aynı zamanda ithal ürünler ise ham petrol, altın, kömür briketleri, elmas ve petrol gazıdır. Ağırlıklı olarak Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Irak'tan ithalat yapmaktadır.

Tablo 3. 2000-2021 Yılları Arasında Hindistan'ın Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
2000	59.931	73.075	-13.144
2001	62.130	71.311	-9.181
2002	70.619	75.741	-5.122
2003	84.795	92.959	-8.164
2004	116.020	130.98	-14.96
2005	154.582	181.858	-27.276
2006	193.316	225.086	-31.77
2007	240.082	278.785	-38.703
2008	305.119	379.479	-74.36
2009	260.847	328.257	-67.41
2010	348.035	439.059	-91.024
2011	446.375	553.062	-106.687
2012	443.845	579.908	-136.063
2013	468.273	560.408	-92.135
2014	485.583	553.552	-67.969
2015	428.631	491.880	-63.249
2016	430.433	472.012	-41.579
2017	489.401	561.612	-72.211
2018	537.042	642.960	-105.918
2019	546.033	619.484	-73.451
2020	484.691	493.032	-8.341
2021	643.080	717.119	-74.039

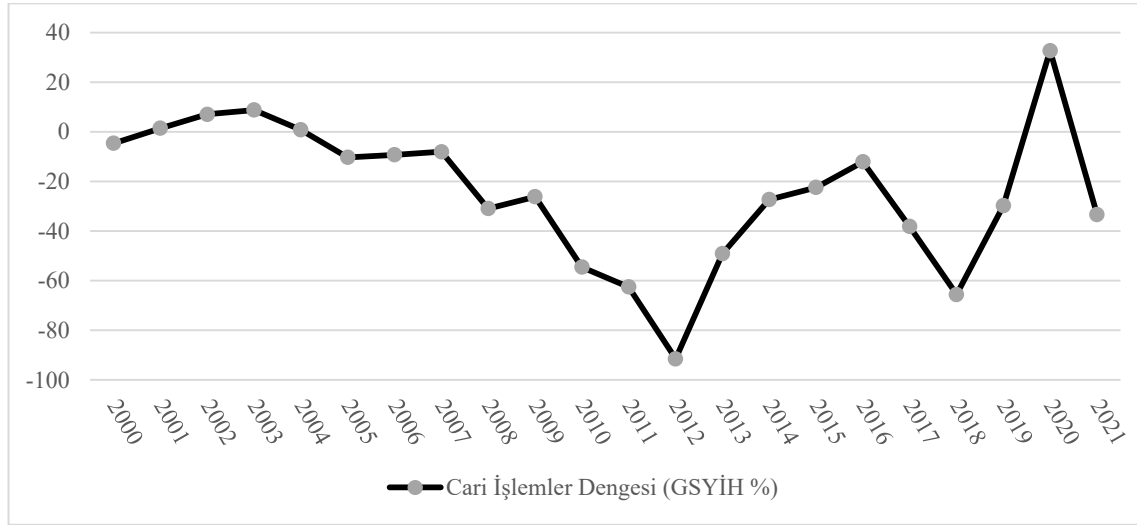
Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

İhracat: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=IN&start=2000>

İthalat: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=IN&start=2000>

Tablo 3 incelendiğinde Hindistan'ın dış ticarete sürekli açık verdiği ve bu dış ticaret açığının 2012 yılında 136,06 milyar dolar seviyesinde gerçekleşerek en yüksek

seviyeye ulaştığı söylenebilir. Hindistan'ın sürekli ticaret açığı vermesinin nedeni, petrol, ham petrol, elektronik makineler, altın ve kömürün yüksek talep ve ithalatıdır. Nasdaq raporuna göre Hindistan küresel petrol tüketiminin %5'ini ve küresel petrol üretiminin %1'inden daha azını oluşturan dünyanın en büyük üçüncü petrol tüketicisidir. Hindistan'ın petrol ürünlerine ilişkin ticaret dengesindeki açığı, ülkenin cari açığını açıklayan bir göstergedir.

Grafik 6. Hindistan'ın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=IN&start=2000>

2000 yılında Hindistan, mal ticaretindeki büyük dengesizlik nedeniyle cari açık yaşamıştır. Grafik 6'ya bakıldığında, 2001-2003 yılları arasında Hindistan cari fazla verirken 2005'ten 2020'ye kadar uzun vadeli cari açık verdiği görülmektedir. 2011-2012 yılları arasında ham petrol fiyatlarındaki artış ve altın ithalatı nedeniyle Hindistan en yüksek cari açık seviyesini yaşamıştır. 2015-2016 yıllarında dış havale ve yazılım hizmetleri ihracatı nedeniyle cari açığın düştüğü görülmektedir. 2020 yılında Hindistan'ın cari işlemler dengesi 32,7 milyar dolar fazla vermiştir. Bu fazlalık, öncelikle petrol ve altın talebini azaltan COVID-19 salgını nedeniyle ithalatta yaşanan keskin düşüşten kaynaklanmaktadır. Ayrıca Hindistan, Ukrayna-Rusya savaşı sırasında artan petrol fiyatları nedeniyle 2021 yılında cari açık vermiştir.

2.3.4. Bangladeş

Bangladeş ekonomisi, ülkenin ihracat gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturan hazır giyim ve tekstil ihracatına büyük ölçüde bağımlıdır. Bangladeş, Çin'den sonra dünyanın en büyük ikinci hazır giyim ihracatçısıdır. Ayrıca jüt kumaşı, deri ve deniz ürünler de ihraç etmektedir. Aynı zamanda bilgi teknolojisi, finansal hizmetler ve turizmi içeren hizmet sektörü de ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır. Bangladeş'in başlıca ihracat ortakları ise ABD, Avrupa Birliği, Çin ve Hindistan'dır. Ülkenin artan nüfusu ve ekonomisinin taleplerini karşılamak için çok çeşitli mal ve ürünleri ithal etmektedir. Bangladeş'in başlıca ithalatlarından bazıları arasında petrol ürünleri, kimyasallar, gübreler, demir, çelik, pamuk ve tekstil endüstrisi için hammaddeler bulunmaktadır. Bangladeş'in ithalat açısından ana ticaret ortakları ise Çin, Hindistan, Singapur ve Japonya'dır.

Tablo 4. 2000-2021 Yılları Arasında Bangladeş'in Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
2000	7.214	9.673	-2.459
2001	6.836	9.654	-2.818
2002	6.885	9.119	-2.234
2003	7.928	11.069	-3.141
2004	9.117	12.972	-3.855
2005	10.551	14.708	-4.157
2006	12.887	16.783	-3.896
2007	14.09	19.553	-5.463
2008	17.495	25.167	-7.672
2009	17.047	23.072	-6.025
2010	21.654	29.47	-7.816
2011	26.99	37.878	-10.888
2012	27.591	37.748	-10.157
2013	31.635	41.568	-9.933
2014	33.057	45.176	-12.119
2015	34.969	45.575	-10.606
2016	37.662	48.167	-10.505
2017	39.17	56.764	-17.594
2018	44.128	65.585	-21.457
2019	44.961	64.233	-19.272
2020	38.475	56.776	-18.301
2021	49.386	85.302	-35.916

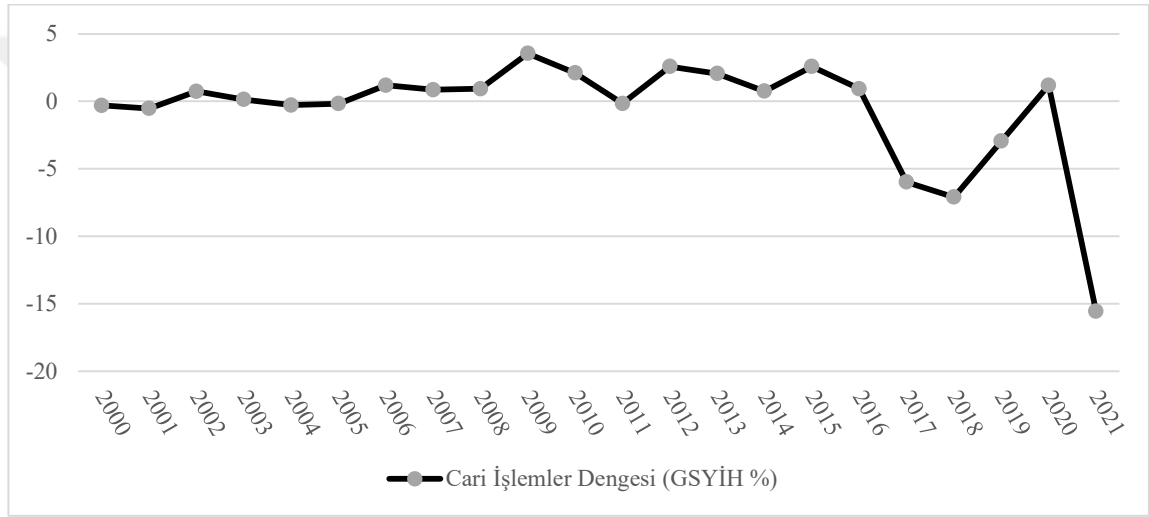
Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

İhracat: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=BD&start=2000>

İthalat: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=BD&start=2000>

Tablo 4'e bakıldığında 2000-2021 yılları arasında Bangladeş'in dış ticaret dengesinin devamlı açık verdiği görülmektedir. 2008 yılının ortalarında ABD emlak

piyasasında başlayan ve ardından Avrupa'ya yayılan finansal kriz, gelişmiş ülkelere karşı gelişmekte olan ülkelere doğru etkisini artırmakta ve aynı zamanda birçok alanı da etkilemektedir. Ancak bu küresel kriz döneminde, Bangladeş pozitif bir ihracat artışı oranı elde edebilmiştir. 2021 yılında Bangladeş'in dış ticaret açığı 35,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşerek en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bunun başlıca nedenleri, endüstriyel hammaddeler, kimyasallar, petrol, tekstil makineler ve tüketici talebinin ithalata giderek daha fazla bağımlı hale gelmesi ve ihracat hacminin düşük olmasıdır.

Grafik 7. Bangladeş'in Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=BD&start=2000>

Grafik 7'ye bakıldığında 2000 yılında cari işlem hacmi -0,30 milyon dolardır. 2000 yılından sonra cari denge kademeli olarak artmıştır. Bangladeş'in cari işlemler dengesi 2009 yılında 3,56 milyar doları ile rekor seviyeye ulaşmıştır. O dönemde artan işçi dövizleri ve ihracat Bangladeş ekonomisine büyük faydalar sağlamıştır. Dünya Bankası verilerine göre, Bangladeş'in 2017-2018 mali yılı (Temmuz 2017- Haziran 2018) cari dengesi 7,3 milyar dolar açık vermiştir ve bu cari açık temel olarak sermaye ve ara malı ithalatındaki büyük artıştan kaynaklanmaktadır. 2021'in başlarında Bangladeş'in cari hesabı 15,56 milyar dolar cari açık verirken, 2020'de cari fazla 1,9

milyar dolardır. Bu da Bangladeş'in döviz rezervine ve ihracatına daha fazla yük getirmektedir.

2.3.5. Vietnam

Vietnam ekonomisi sosyalist odaklı bir piyasa ekonomisidir. Vietnam, birçok rekabet avantajına ve doğrudan yabancı yatırım (DYY) projeleri için güçlü bir yatırım ortamına sahiptir. Son yıllarda rekor düzeyde DYY çekmeye devam etmektedir. Vietnam'ın ana ithalat ürünleri ise bilgisayarlar, elektrikli ürünler, makineler, tekstil kumaşları, demir ve çeliktir. Ana ithalat ortakları Çin, Güney Kore, Japonya, Tayvan ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Vietnam'ın en çok ihraç ettiği ürünler Elektrik teçhizatı, Ayakkabı, Giyim, Mobilya, Ham petrol ve Deridir. Ana ihracat ortaklar ise ABD, Çin, Japonya, Güney Kore ve Hong Kong'dur.

Tablo 5. 2000-2021 Yılları Arasında Vietnam’ın Dış Ticaret Dengesi (Milyar dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
2000	17.15	17.325	-0.175
2001	17.837	17.928	-0.091
2002	19.654	21.458	-1.804
2003	23.421	26.78	-3.359
2004	30.352	33.511	-3.159
2005	36.623	39.358	-2.735
2006	44.926	47.709	-2.783
2007	54.591	65.784	-11.193
2008	69.691	83.424	-13.733
2009	62.862	72.89	-10.028
2010	79.697	87.294	-7.597
2011	105.785	109.215	-3.43
2012	124.314	116.868	7.446
2013	142.743	137.139	5.604
2014	161.187	152.591	8.596
2015	173.267	170.658	2.609
2016	189.081	182.297	6.784
2017	228.189	221.373	6.816
2018	258.487	245.627	12.86
2019	280.826	261.682	19.144
2020	290.229	269.808	20.421
2021	339.984	338.021	1.963

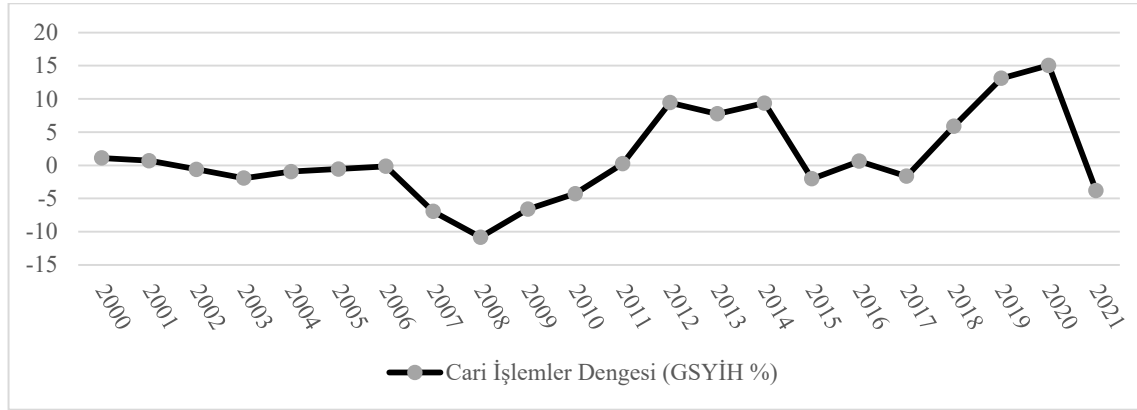
Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

İhracat: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=VN&start=2000>

İthalat: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=VN&start=2000>

Vietnam'ın 2000'den 2021'e kadar olan ticaret dengesi, fazlasıyla güçlü ihracat büyümesinden kaynaklanan ve ticaret açığından ticaret fazlasına önemli bir geçiş olarak

görülmektedir. Tablo 5 incelendiğinde Vietnam'ın ticaret dengesi 2000'den 2011'e kadar negatiftir. Ancak 2012'den beri ülkenin ticaret dengesi pozitiftir ve bu giderek büyümektedir. 2020 yılında Vietnam'ın dış ticaret fazlası 20,42 milyar dolar ile yeni bir rekor seviyeye ulaşmıştır. COVID-19 salgınının Vietnam'ın ticaret dengesi üzerinde bazı kısa vadeli etkileri olsa da ülkenin ihracat büyümesi ve rekabet gücü için uzun vadeli beklentileri artmaya devam etmektedir.

Grafik 8. Vietnam'ın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=VN&start=2000>

Grafik 8'e bakıldığında, Vietnam'ın cari dengesi 2000-2001 yılları arasında fazla verirken 2002'den 2010'a kadar cari açık vermiştir. 2008 yılının küresel krizi Vietnam'ın cari dengesini de etkilemektedir ve bu yıl Vietnam en yüksek cari açık seviyesini yaşamıştır. Vietnam'ın cari işlemler dengesi 2020 yılında 15,06 milyar dolar olarak en yüksek cari fazla vermiştir. 2020'de COVID-19 salgın Vietnam ekonomisini de etkilemiştir. Ancak pandemiye rağmen Vietnam pozitif cari işlemler dengesi sağlamayı başarırken 2021 yılında tekrar cari açık vermiştir.

2.3.6. Filipinler

Filipinler, büyük ölçüde uluslararası ticarete dayanan açık bir ekonomidir. Elektronik, tekstil, makine, ulaşım ekipmanları ve tarım ürünleri dahil olmak üzere birçok ürün ihraç etmektedir. Filipin mallarını en çok ihraç edilen ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Çin, Hong Kong ve Singapur yer almaktadır.

Filipinler'in ithalat istatistiklerine göre, Filipinler'in başlıca ithalat ürünleri ise elektronik ürünler, mineral yakıtlar ve yağlar, taşıtlar, demir ve çeliktir. Filipinler'in en büyük ithalat ortakları Çin, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Kore'dir.

Tablo 6. 2000-2021 Yılları Arasında Filipinler'in Dış Ticaret Dengesi (Milyar dolar)

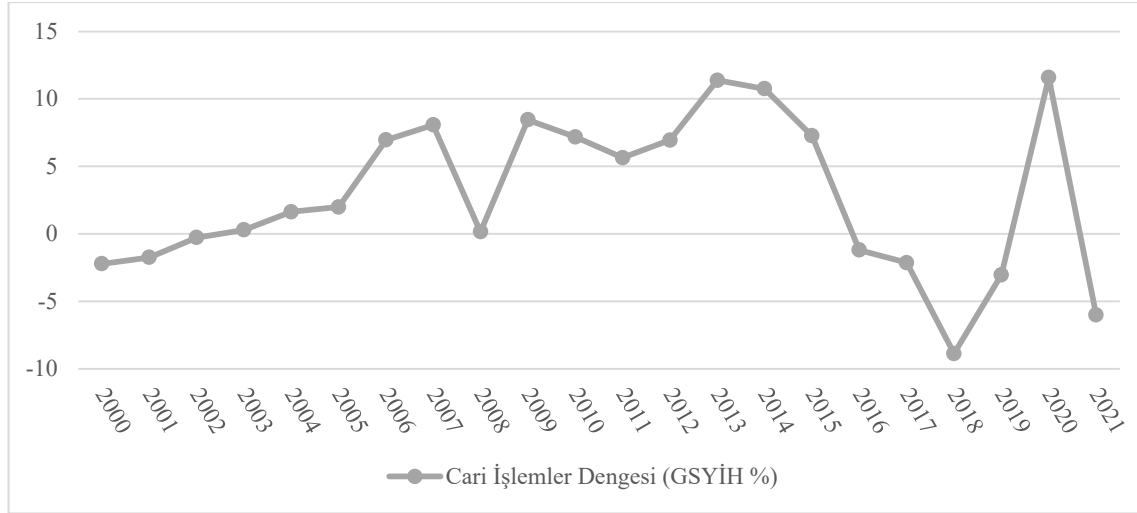
Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
2000	27.461	35.302	-7.841
2001	24.421	32.974	-8.553
2002	27.044	34.576	-7.532
2003	29.208	37.022	-7.814
2004	32.562	40.023	-7.461
2005	33.772	43.77	-9.998
2006	41.798	48.781	-6.983
2007	46.304	54.312	-8.008
2008	47.733	64.408	-16.675
2009	43.226	52.189	-8.963
2010	54.553	65.648	-11.095
2011	57.154	71.02	-13.866
2012	66.823	79.57	-12.747
2013	67.847	78.494	-10.647
2014	75.321	88.075	-12.754
2015	72.262	90.116	-17.854
2016	73.938	102.443	-28.505
2017	86.645	118.167	-31.522
2018	90.373	129.738	-39.365
2019	94.74	131.013	-36.273
2020	80.033	99.942	-19.909
2021	87.79	126.508	-38.718

Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

İhracat: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=PH&start=2000>

İthalat: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=PH&start=2000>

Tablo 6 incelendiğinde, Filipinler’de açığın boyutu yıldan yıla değişiklik göstermesine rağmen, son yirmi yılda genel olarak ticaret açığı yaşanmıştır. Filipinler’in ticaret açığı 2000’de 7,09 milyar dolardan 2008’de 16,68 milyar dolara yükselmiştir. 2008 yılında başlayan küresel kriz Filipinler’in ticaret dengesine de yansımıştır. 2009 yılında dış ticaret açığı azalsa da 2010’dan 2021’e kadar devamlı artmıştır.

Grafik 9. Filipinler’in Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=PH&start=2000>

Grafik 9’a göre, Filipinler’in cari işlemler dengesi 2000 yılından 2002 yılına kadar açık vermiştir. Ancak, 2003 yılında cari hesap pozitif hale gelmiştir ve 2003-2007 döneminde cari fazla elde edilmiştir. 2008 yılında küresel mali krizin etkisiyle birlikte Filipinler’in cari işlemler dengesi tekrardan negatif hale gelmiş ve büyük bir cari açık kaydedilmiştir. Filipinler daha sonraki yıllarda cari fazla verirken 2018 yılında cari açık yaşamıştır. Bu, önceki yıllara kıyasla daha yüksek bir cari açık seviyesidir. Bu açığın nedenleri arasında yüksek petrol ve diğer ithalat maliyetleri, artan emlak yatırımları ve turizm harcamaları yer almaktadır. Ayrıca, Filipin pesosunun dolar karşısında değer kaybetmesi de cari işlemler dengesi üzerinde baskı oluşturmuştur. 2020’de yine büyük bir cari fazla vermesine rağmen 2021’de yılında tekrar cari açık yaşanmıştır.

2.3.7. Tayland

Tayland, Asya'nın güneydoğusunda bulunan bir ülkedir ve dünya ekonomisinde önemli katkı sağlamaktadır. Tayland, dünya çapında birçok ülkeye ihracat ve ithalat yapmaktadır. Özellikle tarım, elektronik, otomotiv, gıda ve tekstil sektörleri Tayland'ın ihracatında önemli bir rol oynamaktadır. Tayland'ın en büyük ihracat pazarları ise Çin, ABD, Japonya, Avustralya ve Hindistan'dır. Tayland'ın ithalatı da yüksek seviyelerde olmakla birlikte, özellikle enerji, araçlar, makine ve kimyasallar gibi sektörlerde önemli ithalatlar gerçekleştirmektedir. Tayland'ın ithalat yapmakta olduğu başlıca ülkeler Çin, Japonya, Güney Kore, ABD ve Singapur'dur.

Tablo 7. 2000-2021 Yılları Arasında Tayland'ın Dış Ticaret Dengesi (Milyar dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
2000	81.761	71.653	10.108
2001	76.106	69.149	6.957
2002	81.442	73.728	7.714
2003	93.881	85.077	8.804
2004	114.018	107.27	6.748
2005	129.287	132.758	-3.471
2006	152.553	146.885	5.668
2007	181.372	162.689	18.683
2008	208.357	203.906	4.451
2009	181.968	154.991	26.977
2010	227.242	207.558	19.684
2011	262.943	255.31	7.633
2012	274.176	273.296	0.88
2013	282.259	274.818	7.441
2014	278.578	254.669	23.909
2015	271.446	229.765	41.681
2016	277.273	221.222	56.051
2017	304.652	247.775	56.877
2018	328.581	283.659	44.922
2019	323.878	272.83	51.048
2020	257.981	232.038	25.943
2021	296.002	295.779	0.223

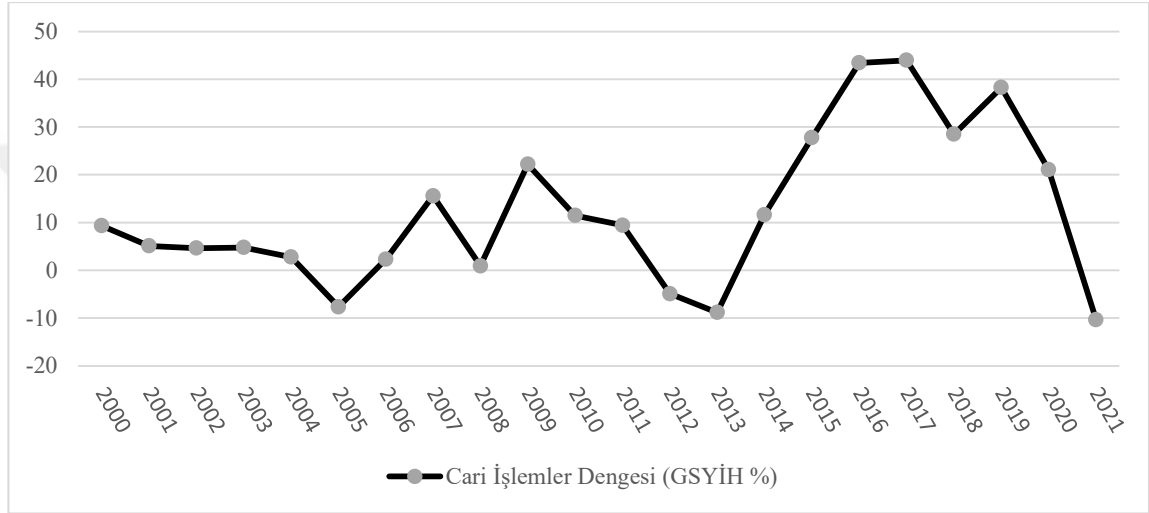
Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

İhracat: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=TH&start=2000>

İthalat: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=TH&start=2000>

Tablo 7'ye göre, 2000-2004 yılları arasında Tayland'ın dış ticaret dengesi fazla vermiştir. 2005 yılında ticaret açığı yaşamıştır ve sonraki yıllarda fazla verirken 2008

yılında küresel kriz nedeniyle dış ticaret fazlasının azaldığı görülmektedir. 2010 yılından itibaren Tayland yeniden dış ticaret fazlası vermeye başlamıştır ve 2013-2019 yılları arasında sırasıyla 7,4 milyar dolar ile 51,04 milyar dolar arasında değişen yüksek dış ticaret fazlaları kaydetmiştir. COVID-19 pandemisi nedeniyle Tayland'ın dış ticaret dengesinin 2020-2021 yılları arasında tekrar azaldığı görülmektedir.

Grafik 10. Tayland'ın Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI)

<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=TH&start=2000>

Grafik 10 incelendiğinde, 2000 yılında Tayland'ın cari işlemler fazlası yaklaşık 9,3 milyar dolar olarak gerçekleşirken 2005 yılında cari açık 7,64 milyar dolar olmuştur. Bunun nedeni, Asya finansal krizi ve yüksek petrol fiyatlarının cari işlemler dengesini olumsuz etkilemesidir. 2008 yılında, küresel finansal krizin etkisiyle Tayland'ın cari işlemler fazlası azalmıştır. Ancak, 2009 yılında cari işlemler fazlası tekrar artmıştır ve yaklaşık 22,9 milyara yükselmiştir. Bu dönemde, Tayland ekonomisi, hükümetin mali teşvik programları ve ihracat sektöründeki canlılığın desteğiyle hızlı bir toparlanma süreci yaşamıştır.

2012-2013 yılları arasında Tayland'da hükümetin yolsuzluk iddiaları ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle protestolarla karşı karşıya kalması, yatırımcıların güveninin düşmesi ülkeye olan yabancı yatırım akışını olumsuz etkilemiştir. Tayland'ın cari

işlemler dengesi 2014 yılından sonra tekrar düzelmeye başlamıştır ve 2017 yılında turizm sektöründe büyük bir artış yaşamıştır ve bu artışa göre o yıl Tayland'ın cari fazlası 43,9 milyar dolar olarak en yüksek seviyede gerçekleşmiştir.

Tayland'ın cari fazlası, 2020 yılında Covid-19 pandemisinin etkisiyle düşmüştür. Ancak, 2021 yılında Covid-19 pandemisi devam ederken Tayland'ın cari açığı 10,3 milyar dolar olarak kaydedilmiştir.

III. BÖLÜM

SEÇİLMİŞ ASYA ÜLKELERİNDE EKONOMİK FAKTÖRLERİN CARİ İŞLEMLER HESABI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN PANEL VERİ YÖNTEMİYLE ANALİZİ

3.1 Araştırmanın Önemi ve Amacı

Cari işlemler hesabı bir ülkenin genel ekonomik durumu ile ilgili bilgi vermektedir. Ayrıca cari işlemler hesabı, bir ekonominin sağlığının önemli bir göstergesidir. Pozitif bir cari hesap dengesi, ülkenin dünyanın geri kalanına net borç veren olduğunu gösterirken, negatif bir cari hesap dengesi, dünyanın geri kalanından net borç alan olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın amacı, seçilmiş Asya ülkelerinde 2000-2021 dönemleri arasında cari işlemler hesabının belirleyicilerini araştırmaktır. Çalışma, Malezya, Endonezya, Hindistan, Bangladeş, Vietnam, Filipinler ve Tayland ülkelerini kapsamaktadır.

3.2 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada tüm veriler Dünya Bankası Veri tabanı, Dünya Kalkınma Göstergelerinden elde edilmiştir. Cari hesap dengesi (% GSYİH) (CAB) bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise GSYİH büyüme oranı (GRW), doğrudan yabancı yatırım; net girişler (FDI) (% GSYİH) ve genel kamu nihai tüketim harcamasının büyümesi (GOV), enflasyon (INF), reel döviz kuru (REER) ve ticari açıklık (OPEN) kullanılmıştır. Analizde yatay kesit bağımlılığını dikkate alan yeni nesil panel veri yöntemleri uygulanmıştır. Çalışmada, ilk olarak değişkenlerde ve modelde yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı araştırılmıştır. Serilerin durağanlık koşulu CADF birim kök testiyle incelenmiştir. Daha sonra homojenlik testi

uygulanmıştır. Ayrıca değişkenler arasında nedensellik analiz test edebilmek için Konya (2006) tarafından geliştirilen bootstrap panel nedensellik analizi yapılmıştır.

Yatay Kesit Bağımlılığın Testi:

Yatay kesit bağımlılığını test etmek için çeşitli testler kullanılmaktadır. Breusch ve Pagan (1980) tarafından yatay kesit bağımlılığını test eden çalışmada test istatistiği şu şekilde ifade edilmektedir (Pesaran vd., 2008):

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \bar{\rho}_{ij}^2, x^2 N(N-1) / 2 \quad (1)$$

Boş hipotezi altında LM testi, $N(N-1) / 2$ serbestlik derecesinde asimtotik kare dağılımına sahiptir. LM testi T yeterince büyük ve N küçük olduğunda kabul edilebilir.

Pesaran (2004) tarafından geliştirilen test istatistiği aşağıdaki gibidir (Pesaran vd. 2008):

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \bar{\rho}_{ij} \right) \quad (2)$$

Boş H_0 hipotezi altında, T yeterli büyüklükteyken; $N(0, 1)$ fonksiyonun limiti $N \rightarrow \infty$. Olarak kabul edilir. Ayrıca LM testinden farklı olarak T ve N sabit değerlerinin ortalama oranı sıfırdır. Breusch ve Pagan (1980) testi, faktörlerin ortalaması sıfır olduğunda boş hipotezini reddetmekte başarısız olmaktadır.

Test hipotezi:

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yok.

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı var.

CADF Birim Kök Testi:

Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF testi, denklem (1)'in eşitlikteki regresyon modeline dayanmaktadır. T-istatistiği $t_1(N, T)$ denklem (3) nolu eşitlikte verilmiştir (Pesaran, 2007).

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + b_i y_{i,t-1} + c_1 \bar{y}_{t-1} + d_1 \Delta \bar{y}_t + e_{it} \quad (3)$$

$$t_i = (N, T) = \left(\frac{\Delta y'_i \bar{M}_w y_{i-1}}{\bar{\sigma} (y'_{i-1} \bar{M}_w y_{i-1})^{1/2}} \right) \quad (4)$$

Panel istatistiğinin hesaplanması ise denklem (5) nolu eşitlikten faydalanılmaktadır:

$$CIPS(N-T) = t\text{-bar} = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T) \quad (5)$$

Hesaplanan CIPS istatistiği her bir yatay kesitin t istatistiklerinin ortalaması alınarak sayılmaktadır. Çalışmada kullanılan değişkenler için bir panel oluşturarak ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı tespit edildiği için serilerin durağanlığı yatay kesit bağımlılığının söz konusu olduğu durumlarda kullanılan ikinci kuşak birim kök testlerinden Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF testi kullanılarak test edilmiştir.

Homojenlik Testi

Değişkenlerin homojenliği kontrol edilirken Pesaran ve Yamagata testi (2008) kullanılmıştır: Bu testin sıfır hipotezi homojenliğin söz konusu olduğunu; alternatif hipotez ise homojenliğin söz konusu olmadığını ifade etmektedir.

Pesaran ve Yamagata (2008), hipotezleri test etmek için iki farklı test istatistiği geliştirmiştir:

Test hipotez:

$$H_0 : \beta_i = \beta \text{ Eğim katsayıları homojendir.}$$

$$H_1 : \beta_i \neq \beta \text{ Katsayıları homojen değildir.}$$

Konya Nedensellik Testi:

Granger'e (1969) göre; Granger nedensellik, bir değişkenin (X) geçmiş değerleri bilgisinin diğer başka bir değişkenin (Y) gelecek değerlerinin şekillenmesini etkilemesi olarak göstermektedir. Ülkeler aralarında yatay kesit bağımlılığının olması ve eğim katsayılarının heterojen olması, bu özelliklerle uygulanması mümkün olan bir nedensellik yönteminin kullanımı zorunlu hale getirmektedir.

Konya (2006) nedensellik testi, denklem kümesinin görünürde ilişkisiz regresyon tahminine ve ülkelere belirli bootstrap kritik değerlerle sınanan Wald testine karşı bir yaklaşımdır. Böylece değişkenlerin durağan olmaları gerekmez, değişkenler düzey değerleri ile de analize katılabilir. Bu testin birçok avantajı bulunmaktadır. Birincisi test panelin homojen olduğunu varsaymaz ve her bir panel üyesine ayrı ayrı Granger nedensellik testi yapmak mümkün hale gelmektedir. İkinci olarak, bu yaklaşım eş bütünleşme veya birim kök test gibi önceden herhangi bir test gerektirmez, çünkü her bir ülke için farklı bootstrap kritik değeri elde edilir. Ayrıca bu yöntem, hangi panel üyelerinde tek taraflı Granger nedensellik hangi panel üyelerinde iki taraflı Granger nedensellik olduğunu ve hangi üyelerde nedensellik ilişkisi olmadığını belirleme imkânı sağlamaktadır.

Bootstrap panel nedensellik yaklaşımındaki ilk aşama aşağıdaki denklemleri kullanarak verilen denklem sisteminin tahmin edilmesidir (Konya, 2006: 981).

$$y_{2,t} = \alpha_{1,2} + \sum_{l=1}^{mly_1} \beta_{1,2l} y_{2't-1} + \sum_{l=1}^{mlx_1} \gamma_{1,2l} x_{2't-1} + \varepsilon_{1,2,t}$$

$$y_{2,t} = \alpha_{1,2} + \sum_{l=1}^{mly_1} \beta_{1,2l} y_{2't-1} + \sum_{l=1}^{mlx_1} \gamma_{1,2l} x_{2't-1} + \varepsilon_{1,2,t}$$

$$y_{Nt} = \alpha_{1,N} + \sum_{l=1}^{mly_1} \beta_{1,Nl} y_{N't-1} + \sum_{l=1}^{mlx_1} \gamma_{1,Nl} x_{N't-1} + \varepsilon_{1,N,t} \quad (6)$$

ve

$$x_{1,t} = \alpha_{2,1} + \sum_{l=1}^{mly_2} \beta_{2,1l} y_{1't-1} + \sum_{l=1}^{mlx_2} \gamma_{2,1l} x_{1't-1} + \varepsilon_{2,1,t}$$

$$x_{2,t} = \alpha_{2,2} + \sum_{l=1}^{mly_2} \beta_{2,2l} y_{2't-1} + \sum_{l=1}^{mlx_2} \gamma_{2,2l} x_{2't-1} + \varepsilon_{2,2,t} \quad (7)$$

$$\chi_{N,t} = \alpha_{2,N} + \sum_{l=1}^{mly_2} \beta_{2,N,l} y_{N't-1} + \sum_{l=1}^{mlx_2} \gamma_{2,N,l} x_{N't-1} + \varepsilon_{2,N,t} \quad (8)$$

y ve x değişkenleri, N paneldeki yatay kesit birimi sayısını ($i = 1, 2, \dots, N$), t zaman periyodu ($t = 1, 2, \dots, T$) 1 gecikme uzunluğunu, mly ve mlx sırasına göre y ve x için gecikme uzunluklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla eğer 1 numaralı eşitlikteki tüm γ_1^i 'ler anlamsız değilken 2 numaralı eşitlikteki bütün β_2^i 'ler anlamsızsa x'ten y'ye doğru tek yönlü nedensellik var olduğunu anlama gelir. Eğer tüm β_2^i 'ler ve γ_1^i 'ler anlamsız değilse değişkenler arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi vardır. En sonunda, β_2^i 'ler ve γ_1^i 'ler anlamsızsa y ve x değişkenleri arasında Granger nedensellik ilişkisi yok demektir. Nedensellik ilişkilerinin olup olmadığını ve eğer varsa bu ilişkilerin yönünü karar etmek için Wald istatistikleri bootstrap yöntemiyle elde edilen yatay kesit birimine belirli kritik değerlerle karşılaştırılmaktadır. Wald istatistiği bootstrap kritik değerlerinden daha büyük olduğunda, değişkenler arasında nedensellik ilişkisi olmadığına dair sıfır hipotezi reddedilmektedir.

3.3 Veri Seti:

Bu çalışmada; Seçilmiş Asya Ülkelerinde 2000-2021 dönemleri arasında cari işlemler hesabının belirleyicileri araştırılmıştır. Çalışma, Bangladeş, Endonezya, Hindistan, Malezya, Vietnam, Filipinler ve Tayland ülkelerini kapsamaktadır. Çalışmada yer alan değişkenler Tablo 8'de yer verilmiştir.

Feriyantoa (2020) tarafından geliştirilen modelini takip ederek değişkenler elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan model denk (1)'de gösterilmiştir.

$$\text{Model: CAB} = \text{GRW} + \text{FDI} + \text{GOV} + \text{INF} + \text{REER} + \text{OPEN} \quad (1)$$

Tablo 8. Analizde Kullanılan Değişkenler

Kısaltmalar	Değişken Açıklaması	Kaynak
CAB	Cari Hesap Dengesi	Dünya Bankası (WDI)
GRW	GSYİH büyüme oranı	
FDI	Doğrudan yabancı yatırım	
GOV	Devlet harcamaları	
INF	Enflasyon	
RER	Reel Döviz Kuru	
OPEN	Ticari açıklık	

3.4 Bulgular

3.4.1 Yatay Kesit Bağımlılığı

Tablo 9. Yatay Kesit Bağımlılığı Sonuçları

Yatay Kesit Bağımlılığı		CDlm (Breusch,Pagan 1980)	CDlm (Breusch,Pagan 1980)
CAB	İstatistik	1.230	1.230
	Olasılık Değeri	0.115	0.115
GRW	İstatistik	38.798***	38.798***
	Olasılık Değeri	0.010	0.010
FDI	İstatistik	26.477	26.477
	Olasılık Değeri	0.189	0.189
GOV	İstatistik	34.520**	34.520**
	Olasılık Değeri	0.032	0.032
INF	İstatistik	59.939***	59.939***
	Olasılık Değeri	0.000	0.000
REER	İstatistik	89.759***	89.759***
	Olasılık Değeri	0.000	0.000
OPEN	İstatistik	62.232***	62.232***
	Olasılık Değeri	0.000	0.000
Model	İstatistik	45.839***	45.839***
	Olasılık Değeri	0.001	0.001

Not: ***, **, * sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini belirtmektedir.

Değişkenlerde ve modelde yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı araştırılmış ve elde edilen sonuçlara Tablo 9’da yer verilmiştir. Tablo 9’de görüldüğü gibi, değişkenlere ve modele bağlı olasılık değerleri 0.05’ten küçük olduğu için, H_0 hipotezi reddedilmiştir ve değişkenlerde ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğuna karar verilmiştir. Dolayısıyla paneli oluşturan ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır.

3.4.2. CADF Birim Kök Testi (Sabitli Model)

Tablo 10. CADF Birim Kök Testi (Sabitli Model)

Ülkeler Değişkenler	CAB	ΔCAB	GRW	ΔGRW	GOV	ΔGOV	FDI	ΔFDI	INF	ΔINF	RER	ΔRER	OPN	ΔOPN
Malezya	-2,395	-4,832***	-0,83	-3,805***	-0,259	-1,656	-2,352	-3,673***	-3,496**	-3,826***	-1,31	-3,711***	-0,703	-1,348
Endonezya	-2,565	-3,089***	-0,31	-0,947	-2,243	-1,301	-2,349	-3,817***	-3,019*	-4,409***	-1,737	-3,512***	-1,349	-1,358
Hindistan	-1,683	-2,653***	-2,044	-2,813***	-2,43	-1,717	-2,52	-3,159***	-3,968**	-2,962***	-2,666	-3,025***	-4,202	-2,859***
Bangladeş	-2,194	-2,068	-3,166**	-5,106***	-0,832	-3,48***	-6,078***	-5,272***	-1,08	-1,892	-0,324	-2,601***	-1,184	-1,619
Vietnam	-3,79	-2,77***	-1,539	-3,058***	-1,754	-2,134	-3,385***	-2,809***	-3,579**	-2,707***	-0,697	-2,485**	-0,142	-2,048
Filipin	-2,597	-2,462**	-1,126	-3,092***	-0,278	-1,583	-1,449	-2,538***	-1,992	-3,902***	-2,612	-3,005***	-0,903	-2,384**
Tayland	-2,415	-1,201	-1,885	-1,885	-1,033	-2,685***	-1,256	-4,753***	-2,999*	-4,527***	-2,364	-2,204	-0,737	-1,282
PanelCIPS	-2,52	-2,725***	-1,548	-2,958***	-1,26	-2,685***	-2,77	-3,717***	-2,876	-3,461***	-1,474	-2,935***	-0,979	-1,282

Not: ***, **, * boş hipotezin sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini göstermektedir. Gecikme uzunlukları, Schwarz kriterine göre belirlenmiştir. CADF istatistiği kritik değerleri sabitli modelde -4.11(%1), -3.36(%5), -2.97 (%10) (Pesaran 2007,tablo I(b), s.275) Panel istatistiği kritik değerleri, sabitli modelde -2.57 (%1), -2.33(%5), -2.21(%10) (Pesaran 2007,tablo II(c), s.280). Δ, fark operatörü olup değişkenin farkının alındığını ifade etmektedir.

3.4.3. CADF Birim Kök Testi (Sabitli ve Trendli Model)

Tablo 11. CADF Birim Kök Testi (Sabitli ve Trendli Model)

Ülkeler Değişkenler	CAB	ΔCAB	GRW	ΔGRW	GOV	ΔGOV	FDI	ΔFDI	INF	ΔINF	RER	ΔRER	OPN	ΔOPN
Malezya	-2,163	-4,949***	-2,887	-3,712***	0,032	-2,247	-2,21	-4,152***	-3,167	-4,384***	-4,132**	-3,55***	-1,16	-1,611
Endonezya	-1,84	-3,43***	-0,022	-0,641	-0,438	-1,505	-2,499	-4,057***	-3,431	-4,185***	-2,655	-3,818***	-1,453	-1,163
Hindistan	-2,524	-3,077**	-1,784	-3,033**	-0,56	-2,103	-2,165	-3,522***	-4,091**	-2,34	-3,173	-3,028**	-3,636*	-2,985**
Bangladeş	-2,113	-2,189	-3,18	-4,91***	-1,01	-3,982***	-5,823***	-5,056***	-1,041	-2,042	-1,599	-2,339	-0,289	-1,651
Vietnam	-3,513	-2,693	-1,161	-3,23***	-1,27	-2,795*	-1,383	-3,608***	-5,583***	-2,165	-1,72	-2,401	-0,069	-2,913**
Filipin	-2,015	-2,301	-2,584	-2,93**	-0,085	-3,64***	-2,274	-2,601	-2,248	-4,555***	-3,116	-3,009**	-1,596	-2,466
Tayland	-2,482	-0,82	-1,524	-2,185	-1,26	-3,171***	-4,142***	-4,645***	-2,644	-4,716***	2,892	-2,034	-1,369	-0,734
PanelCIPS	-2,379	-2,78*	-1,871	-2,949**	-0,632	-2,778*	-2,928	-3,949***	-3,172	-3,484***	-2,755	-2,88**	-1285	-1,932

Not: ***, **, * boş hipotezin sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini göstermektedir. Gecikme uzunlukları, Schwarz kriterine göre belirlenmiştir. CADF istatistiği kritik değerleri sabitli modelde -4.67(%1), -3.87(%5), -3.49 (%10) (Pesaran 2007,tablo I(b), s.275) Panel istatistiği kritik değerleri, sabitli modelde -3.10 (%1), -2.86(%5), -2.73(%10) (Pesaran 2007,tablo II(c), s.280). Δ, fark operatörü olup değişkenin farkının alındığını ifade etmektedir

Yukarıdaki Tablo 10 ve 11'de paneli oluşturan her ülke için birim kök istatistiği (CADF) ve panelin geneli için test istatistiği (CIPS) ve Pesaran (2007) tarafından hesaplanan kritik değerler verilmiştir. İki Tablo'da hem sabitli model hem de sabitli ve trendli model test istatistiği incelenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, her iki Model'de durağan I(1) olmadığı görülmüştür. Serilerin tamamı I(1) olmadığı için eş-bütünleşme analizi yapılmamaktadır. Çünkü eş-bütünleşme analizinin yapılabilmesi için serilerin I(1) olması ön koşuldur.

3.4.2 Değişkenlerin Homojenliğinin Testi

Tablo 12'de görüldüğü gibi, Delta_tilde ve Delta_tilde_adj test istatistiklerine göre “Eğim parametreleri homojendir” boş hipotezi reddedilmiştir. Başka bir ifadeyle eğim parametreleri yatay kesitler aralarında değişmekte olup heterojendir. Bundan dolayı bu sonuçlara bağlı olarak paneldeki ülkeler için yorum yapılabilmektedir. Yatay kesit birimlerinin birbirinden etkilenen heterojen birimler olduğun karar verildiğinden, yatay kesit bağımlılığı ve heterojenlik altında etkili sonuçlar veren metotlar kullanılmalıdır.

Tablo 12. Homojenlik Test Sonucu

Test	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Delta_tilde	3.190***	0.001
Delta_tilde_adj	3.864***	0.000

Not: ***, **, * sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

3.4.3 Konya (2006) Nedensellik Testi

Aşağıdaki tablolarda yatay kesit bağımlılığı ve heterojenlik altında etkili sonuçlar veren Konya (2006) Bootstrap Granger Nedensellik testinin sonuçlarını yer almaktadır.

Tablo 13. Cari Hesap Dengesi ile GSYİH Büyüme Oranı Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları

H0: GRW CAB'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	0.028	0.920	20.383	11.258	6.650
Endonezya	0.816	0.770	15.506	12.894	8.964
Hindistan	9.787***	0.010	8.171	5.277	3.573
Malezya	2.834	0.160	13.892	7.070	3.546
Tayland	0.076	0.680	8.424	4.316	3.760
Vietnam	0.569	0.510	14.567	6.125	3.760
Filipin	4.687	0.120	15.830	6.757	5.078
H0: CAB GRW'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	1.279	0.720	25.597	18.003	11.247
Endonezya	5.768**	0.030	9.368	4.453	3.706
Hindistan	0.014	0.940	11.472	7.654	5.678
Malezya	0.154	0.880	16.356	9.823	6.283
Tayland	0.007	0.940	9.523	4.077	2.966
Vietnam	0.548	0.580	26.271	12.810	7.936
Filipin	2.311	0.280	26.464	8.526	6.200

Not: ***, **, * boş hipotezin sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Kritik değerler 1000 bootstrap döngüsü ile elde edilmiştir.

Cari hesap dengesi ile GSYİH büyüme oranı arasındaki nedensellik test sonuçları Tablo 13'de sunulmuştur. Elde edilen bulgularda, Hindistan %1 ve Endonezya %5 anlam düzeyine göre GSYİH büyüme oranı cari hesap dengesinin nedenidir. Ayrıca diğer ülkelerde nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır.

Tablo 14. Cari Hesap Dengesi ile Doğrudan Yabancı Yatırım Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları

H0: FDI CAB'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	0.340	0.640	10.192	6.397	4.348
Endonezya	0.359	0.990	54.544	37.181	30.261
Hindistan	7.702	0.160	18.265	13.534	9.193
Malezya	1.395	0.330	12.680	7.382	5.698
Tayland	3.056	0.710	43.812	20.017	13.521
Vietnam	3.486	0.120	11.849	6.062	3.624
Filipin	0.036	0.960	42.608	19.164	14.958
H0: CAB FDI'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	1.607	0.230	8.295	6.079	3.623
Endonezya	2.310	0.470	18.198	12.850	11.317
Hindistan	0.304	0.700	12.387	7.335	5.509
Malezya	0.178	0.770	12.391	8.375	5.302
Tayland	0.240	0.940	19.348	13.918	10.390
Vietnam	1.003	0.430	31.582	10.694	5.388
Filipin	0.560	0.670	25.644	12.468	10.514

Not: ***, **, * boş hipotezin sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Kritik değerler 1000 bootstrap döngüsü ile elde edilmiştir

Yukarıdaki Tablo 14'te yer alan hiçbir ülke için H_0 hipotezi reddedilememektedir. Dolayısıyla ülkelerinin hiçbirinde doğrudan yabancı yatırımı cari hesap dengesinin nedeni değildir.

Tablo 15. Cari Hesap Dengesi ile Kamu Harcamaları Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları

H0: GOV CAB'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	5.054	0.270	13.875	11.931	9.694
Endonezya	9.792	0.360	34.653	26.529	18.839
Hindistan	7.072 ***	0.010	6.840	4.946	3.618
Malezya	0.364	0.920	13.789	9.381	7.311
Tayland	6.210	0.140	10.418	8.692	6.834
Vietnam	6.117	0.160	19.431	12.790	8.553
Filipin	4.343	0.210	13.447	9.906	6.849
H0: CAB GOV'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	0.631	0.860	15.808	12.375	10.633
Endonezya	14.221***	0.010	12.315	7.360	5.630
Hindistan	0.058	0.780	7.043	4.410	3.007
Malezya	1.847	0.350	7.463	5.807	4.219
Tayland	2.394	0.370	11.760	8.047	5.820
Vietnam	0.001	0.960	7.894	5.844	4.162
Filipin	8.157**	0.020	9.535	4.227	3.049

Not: ***, **, * boş hipotezin sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Kritik değerler 1000 bootstrap döngüsü ile elde edilmiştir.

Cari hesap dengesi ile devlet harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisi sonuçları Tablo 15'te yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre Hindistan ve Endonezya %1 anlam düzeyine göre kamu harcamaları cari hesap dengesinin nedenidir. Filipin'de ise %5 anlam düzeyine göre kamu harcamaları cari hesap dengesinin nedenidir.

Tablo 16. Cari Hesap Dengesi ile Enflasyon Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları

H0: INF CAB'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	10.093***	0.010	9.283	6.096	5.146
Endonezya	2.029	0.670	50.775	22.362	16.547
Hindistan	3.237	0.840	33.520	28.888	19.637
Malezya	0.013	0.920	20.540	12.883	9.009
Tayland	0.111	0.800	6.720	5.865	3.793
Vietnam	18.458***	0.000	7.605	5.517	3.875
Filipin	0.559	0.570	18.263	14.356	10.026
H0: CAB INF'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	8.362*	0.060	22.918	9.899	5.830
Endonezya	3.966	0.290	21.275	12.207	9.684
Hindistan	0.903	0.960	36.044	23.939	19.199
Malezya	1.036	0.450	15.571	8.007	5.432
Tayland	2.404	0.400	26.384	17.478	9.168
Vietnam	3.639	0.250	16.373	10.584	7.423
Filipin	0.777	0.560	17.442	12.038	8.957

Not: ***, **, * boş hipotezin sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Kritik değerler 1000 bootstrap döngüsü ile elde edilmiştir.

Tablo 16'da enflasyon ile cari hesap dengesi arasındaki nedensellik test sonuçları verilmiştir. Bangladeş'te enflasyon ile cari hesap dengesinin arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi görülmektedir. Vietnam'da enflasyon oranı cari hesap dengesinin nedeni olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Endonezya, Hindistan, Malezya, Tayland ve Filipin'de enflasyon ile cari hesap dengesi arasında nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Tablo 17. Cari Hesap Dengesi ile Reel Döviz Kuru Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları

H0: RER CAB'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	0.243	0.610	8.398	4.693	3.634
Endonezya	0.069	1.000	18.266	12.649	11.836
Hindistan	1.095	0.240	3.568	2.340	2.050
Malezya	0.917	0.340	6.334	3.291	2.133
Tayland	3.826 **	0.040	7.560	3.698	2.179
Vietnam	0.043	0.780	3.290	2.892	2.120
Filipin	1.482	0.350	16.975	6.783	4.892
H0: CAB RER'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	9.955**	0.030	13.984	6.074	4.603
Endonezya	7.715*	0.070	14.725	8.871	7.038
Hindistan	5.676	0.140	14.064	8.088	6.131
Malezya	7.606***	0.010	6.023	4.661	4.201
Tayland	4.867**	0.020	5.102	2.578	2.072
Vietnam	0.010	0.880	4.586	2.165	1.554
Filipin	4.788**	0.050	7.713	4.206	2.861

Not: ***, **, * boş hipotezin sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Kritik değerler 1000 bootstrap döngüsü ile elde edilmiştir.

Tablo 17’de Tayland’da reel döviz kuru ile cari hesap dengesi arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Bangladeş ve Filipin için %5; Endonezya ve Malezya %1 anlamlılık düzeyinde, “H₀: RER, CAB’nin nedeni değildir” hipotezi reddedilmiştir. Yani reel döviz kurudan cari hesap dengesine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Tablo 18. Cari Hesap Dengesi ile Ticari açıklığı Arasındaki Konya Nedensellik Test Sonuçları

H0: OPEN CAB'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	11.268**	0.030	15.555	10.174	5.871
Endonezya	1.873	0.840	16.742	13.979	10.609
Hindistan	0.248	0.630	8.810	5.588	3.473
Malezya	5.206	0.490	23.794	15.196	10.943
Tayland	0.116	0.750	9.976	6.282	4.092
Vietnam	0.000	1.000	6.966	4.280	2.307
Filipin	3.026	0.250	7.807	6.662	4.373
H0: CAB OPEN'nin Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Bangladeş	0.275	0.800	24.756	12.363	7.507
Endonezya	3.630	0.130	8.651	6.393	4.761
Hindistan	1.607	0.440	12.173	9.139	5.876
Malezya	0.079	0.750	4.214	3.053	2.018
Tayland	5.103*	0.090	12.083	6.228	4.562
Vietnam	0.187	0.680	6.973	5.051	3.871
Filipin	5.559*	0.090	16.693	7.765	4.439

Not: ***, **, * boş hipotezin sıralı olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Kritik değerler 1000 bootstrap döngüsü ile elde edilmiştir.

Ticari açıklık ile cari hesap dengesi arasındaki nedensellik sonuçları Tablo 18'de yer almaktadır. Elde edilen bulgularda, Tayland ve Filipin %10; Bangladeş %5 anlam düzeyine göre ticari açıklık, cari hesap dengesinin nedenidir. Diğer ülkelerde nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Cari işlemler dengesi, bir ülkenin dış ticaret faaliyetlerini, yani ihracat ve ithalatını, finansmanını ve denge durumunu ifade etmektedir. Aynı zamanda bir ülkenin ekonomik sağlığı ve istikrarı açısından son derece önemli rol oynamaktadır. Cari işlemler hesabında meydana gelen değişimler, o ülkenin ekonomisinin yönü hakkında belirleyici olabilmektedir. Cari işlemler açığı, gelişmekte olan ülkelerin temel ekonomik problemlerinden biridir. Bu ülkeler, yüksek büyüme ihtiyaçları ve yapısal nitelikleri nedeniyle, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında daha fazla cari işlemler açığı vermektedir. Bu durum, ülkelerin dış borçlanma ihtiyacını artırarak ekonomilerinde dengesizlik sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, seçilmiş Asya ülkelerinde 2000-2021 dönemleri arasında cari işlemler hesabının belirleyicilerini araştırmaktır. Çalışma, Malezya, Endonezya, Hindistan, Bangladeş, Vietnam, Filipinler ve Tayland ülkelerini kapsamaktadır. Çalışmada, cari işlemler dengesi bağımlı değişken ve GSYİH büyüme oranı, doğrudan yabancı yatırım, kamu harcamaları, enflasyon, reel döviz kuru ve ticari açıklık bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Analizde yatay kesit bağımlılığını dikkate alan yeni nesil panel veri yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada, ilk olarak değişkenlerde ve modelde yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı araştırılmıştır. Serilerin durağanlık koşulu CADF birim kök testiyle hem sabitli model hem de sabitli ve trendli modelde test istatistiği incelenmiştir. Her iki modelde serilerin tamamı $I(1)$ olmadığı için eş bütünleşme analizi yapılmamıştır. Yatay kesit birimlerinin birbirinden etkilenen heterojen birimler olduğu tespit edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı ve heterojenlik altında etkili sonuçlar veren Konya (2006) Bootstrap Granger Nedensellik testi kullanılmıştır.

Konya (2006) panel nedensellik test sonuçları göre,

- Hindistan ve Endonezya’da ekonomik büyümeden cari işlemler dengesine doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur. Yalnızca Hindistan ve Endonezya’ya bakıldığında, bu iki ülke son yıllarda ekonomik büyüme açısından önemli gelişmeler kaydetmiştir. Fakat, her iki ülkenin cari hesap dengesi de bazı zorluklarla karşı karşıyadır. Hindistan, yüksek petrol ve altın ithalatı nedeniyle cari

işlemler açığı veren bir ülkedir. Ekonomik büyüme hızı yüksek olmasına rağmen, ithalat talebi nedeniyle cari açık yüksek seviyelerde devam etmektedir. Endonezya ise, 2011 yılında emtia fiyatlarındaki düşüş nedeniyle ihracat gelirlerinin azalması ve petrol ithalatının pahalı hale gelmesi nedeniyle cari açık vermeye başlamıştır. Bu nedenlerle Endonezya'daki ekonomik büyümenin cari açığa yol açtığı söylenebilir.

- Kamu harcamalarından cari işlemler dengesine doğru Hindistan, Endonezya ve Filipinler'de tek yönlü nedensellik ilişkisi görülmüştür. Hindistan, Endonezya ve Filipinler'de son yıllarda devlet harcamalarını artırmışlardır. Örneğin, Hindistan, COVID-19 salgını ile mücadele etmek için 2020 yılında büyük bir teşvik paketi açıklanmıştır. Endonezya ise, 2019 yılında savunma harcamalarını artırmıştır. Filipinler de 2019 yılında altyapı projelerine yatırım yapmıştır. Ancak, bu harcamaların finansmanı genellikle vergi gelirleri ve borçlanma yoluyla yapılmaktadır. Bu da ülkelerin cari işlemler dengesinde etki yaratmaktadır.

- Vietnam için enflasyondan cari işlemler dengesine doğru tek yönlü ve Bangladeş için çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Vietnam ve Bangladeş gibi ülkelerdeki enflasyon oranları genellikle dışsal faktörlere bağlıdır. Yükselen petrol fiyatları ve döviz kurundaki dalgalanmalar enflasyon oranını etkileyerek cari işlemler dengesinde değişimlere yol açabilmektedir.

- Bangladeş, Endonezya, Malezya ve Filipin için reel döviz kurundan cari hesap dengesine doğru tek yönlü ve Tayland için çift yönlü nedensellik olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bangladeş ekonomisi, ihracata dayalı bir ekonomidir ve tekstil sektörü gibi bazı sektörlerde büyük ölçüde ihracata bağımlıdır. Bu nedenle, Bangladeş'in cari hesap dengesi için ülkenin ihracatının ithalatından fazla olması önemlidir. Reel döviz kuru, bu dengenin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Endonezya'da düşük reel döviz kurunun, petrol ve diğer hammaddelerin ithalatını artırarak cari açığın oluşmasına neden olabilmektedir. Malezya'nın cari hesap dengesi, hizmetler, elektronik eşyalar ve petrol ürünleri gibi ihracat sektörlerindeki güçlü performans nedeniyle genellikle fazla vermektedir. Ancak, yüksek ithalat faturası nedeniyle, döviz kuru dalgalanmaları cari dengeyi etkilediği söylenebilir. Filipinler'de düşük reel döviz kuru, turizme yabancı para girişini sağlamaktadır. Ancak, yüksek petrol ithalat faturası nedeniyle düşük reel döviz kuru cari dengeyi olumsuz etkileyebilmektedir.

- Ticari açıklıktan cari hesap dengesine sadece Bangladeş, Tayland ve Filipin'de tek yönlü nedensellik ilişkisi gözlemlenmiştir. Bangladeş, Tayland ve Filipinler gibi ülkelerde ticari açıklık, cari hesap dengesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. İhracat odaklı ekonomileri nedeniyle, bu ülkelerin dış ticaret fazlaları cari hesap dengesine genellikle olumlu katkı sağlamaktadır. Ancak, yüksek ithalat faturası veya diğer faktörler nedeniyle cari açığın artması, cari hesap dengesi üzerinde de etki edebilmektedir.

Bu çalışmada yer alan (Malezya, Endonezya, Hindistan, Bangladeş, Vietnam, Filipinler ve Tayland) gelişmekte olan Asya ülkeleri üretim konusunda ithalata bağımlıdır. Üretimde ithalata bağımlılık beraberinde cari açık problemine yol açabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelere göre gelişmiş ülkelerde cari işlemler dengesi pozitifdir. Bunun nedeni, gelişmiş ülkelerin ihracatının ithalatından daha yüksek olmasıdır. Bu durum, gelişmiş ülkelerin genellikle daha fazla teknolojiye ve üretim kapasitesine sahip olmaları ve daha yüksek katma değerli ürünler üretmeleri ile ilgilidir.

Gelişmekte olan ülkeler, ihracata dayalı bir ekonomik model benimseyerek cari işlemler açığını azaltılabilir. İthalatın azaltılması, cari işlemler açığının düşmesine yardımcı olabilir. Bu da ülkelerin yerli üretimlerini artırması, ithal edilen malların yerine yerel ürünlerin kullanılması ya da ithalatın vergilendirilmesi gibi yollarla yapılabilir. Ayrıca yabancı yatırımın artırılması, ülke için döviz girdisi sağlayarak cari açığı azaltabilir. Gelişmekte olan ülkelerin enerji ihtiyaçları hala büyük ölçüde fosil yakıtlara bağımlıdır. Bu fosil yakıtların ithalatı, cari işlemler açığını artırabilir. Yenilenebilir enerji kaynakları, özellikle güneş ve rüzgâr enerjisi, bu ülkelerin enerji ihtiyaçlarını karşılamak için daha sürdürülebilir bir seçenek olabilir. Bu ülkelerde tarım sektörü büyük bir öneme sahip olmasına rağmen, verimlilik düşük ve topraklar yeterince kullanılmamaktadır. Gelişmiş tarım teknolojileri, özellikle sulama sistemleri ve tarımsal veri analizi, verimliliği artırarak üretim maliyetlerini düşürebilir. Günümüzde; teknoloji cihazları, tüketici elektroniği, bilgisayarlar, cep telefonları gibi popüler ürünlerin üretilmesi ve pazarlanması ülkelerin uluslararası rekabetçiliklerini geliştirebilmeleri açısından önemli alanlardır. Bu tür ürünlere olan küresel talep sürekli artmaktadır. Bir ülke, kaliteli ve rekabetçi fiyatlarla ilgili talebi karşılayabilirse, ihracat gelirlerini artırarak cari açığı azaltabilir. Ayrıca bu ülkelerde

internet kullanımı hızla artarken, e-ticaret sektörü de büyümeye başlamaktadır. E-ticaret, ülkelerin dış ticaret hacimlerini artırarak cari işlem açıklarını düşürülebilir. Turizm, ülkeye döviz girdisi sağlayan önemli bir sektördür. Dolayısıyla yukarıda belirtilen yenilenebilir enerji, teknolojik ürün, tarım, e-ticaret, turizm alanlarında üretimi ve verimliliği artırıcı politikaların geliştirilmesi, ilgili ülkelerin döviz rezervlerinin artmasını sağlayarak dış ticaret dengesini ve dolayısıyla cari işlemler dengesine olumlu katkıda bulunacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Anggi, P. K., ve Hasdi, A. (2018). “Determinants of the current account balance in Indonesia, International Conferences on Educational”. *Social Sciences and Technology*, 178-186.
- AFM, K. H. (2006). Determinants of current account deficit in developing countries: The case of Bangladesh.
- Aimon, H., Kurniadi, A. P., ve Sentosa, S. U. (2020). Determinants and causality of current account balance and foreign direct investment: Lower middle income countries in ASEAN. *KnE Social Sciences*, 10-22.
- Ariç, K. H., Sek, S. K., ve de Sousa, M. R. (2021). Current Account Balance in Emerging Asia. *Studies in Business and Economics*, 16(1), 12-25.
- Akgül Şevket Koç Selçuk, Özdemir Yazgan ve Selin Devrim (2007). Cari İşlemler Dengesi Rejim Değişim Modelleri ile Modellenebilir mi, VIII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu İnönü Üniversitesi, Malatya, Turkey.
- Alkan Isıl ve Balaban Asli Yönten (Eds.). (2018). Perspectives on Economics and Public Administration. Peter Lang.
- Alkan, Ufuk (2007). Ödemeler bilançosu dengesi ve Türkiye’de bankacılık sektörünün ödemeler dengesine katkısının analizi (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Acaravcı Ali, Bozkurt Cuma ve Erdoğan Sinan (2015). “MENA Ülkelerinde Demokrasi-Ekonomik Büyüme İlişkisi.” *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3(4), 119-129.
- Bayraktutan Yusuf ve Demirtaş Işıl (2011). “Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari Açığın Belirleyicileri: Panel Veri Analizi”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (22), 1-28.
- Borsa, B. (2022). Kısa, Orta ve Uzun vadede yatırım yapmak!.
- Breusch, T.S ve A.R. Pagan (1980), “The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification Tests in Econometrics”, *Review of Economic Studies*, 47, 239-53.

- Cural, Mehmet (2010). “Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari İşlemler Dengesinin 1980 Sonrası Dönemde Gelişimi Ve Finansmanı”. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 29(2), 173-195.
- Chinn, M., ve Ito, H. (2014). Rebalancing of the World Economy and Asia.
- Çelik, Kenan (2008). *Uluslararası İktisat*. Trabzon: Murathan Yayınev
- Das, D. (2012). Determinants of Current Account Imbalance in the Global Economy: A Dynamic Panel Analysis. Available at SSRN 2254288.
- Das, D. K. (2016). Determinants of current account imbalance in the global economy: a dynamic panel analysis. *Journal of Economic Structures*, 5, 1-24.
- Dinler, Zeynel (2015). İktisada giriş. Ekin Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan Zeynep ve Aydınbaş Gökçen (2020). Cari işlemler açığının belirleyicileri üzerine bir araştırma: panel veri analizi.
- Erdoğan Seyfettin ve Yıldırım Durmuş Çağrı (2013). “Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Dış Ticaret-İktisadi büyüme ilişkisi üzerine ekonometrik bir inceleme”. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 50(583), 43-51.
- Gogul, Pelin (2020). “Merkez Bankası Döviz Rezervi Ve Cari Açık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama 1995-2019” *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 238-249.
- Güvenek Burcu ve Khatir Abdul (2021). The effects of FDI and remittances on the economic growth of selected SAARC countries. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 66-76.
- Hakim, L., ve Dahalan, J. (2011, November). Balance of Payment Pattern and Global Financial Crisis: Evidence on ASEAN-5 Countries. In the 36th federation of asean economic associations (faea) conference asean after the global crisis: management and change (pp. 24-25).
- IM, K. S., Pesaran, M. H., ve Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of econometrics*, 115(1), 53-74.
- IMF. 2009. BPM6 Balance of Payments Manual. Washington, DC.
- IMF, 2022: World Economic Outlook

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022>

IMF, 2022 World Economic Outlook Database

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October>

Kunieda, T., Okada, K., & Shibata, A. (2016). Collateral constraints and the current account: theory and evidence. *Economic Inquiry*, 54(1), 633-651.

Konya, Laszlo. (2006). “Exports and Growth: Granger Causality Analysis on OECD Countries with a Panel Data Approach”. *Economic Modeling*, C.23, ss. 978-992.

Muzhani, M. (2018). *Fixed or Flexible Exchange Rates? History and Perspectives*. Vernon Press.

Medina, L., Prat, J., ve Thomas, M. A. H. (2010). Current account balance estimates for emerging market economies. *International Monetary Fund*.

NGA, N. T. V. (2020). Analysis of the determinants of trade balance: A case study of Vietnam. *Journal of Applied Finance and Banking*, 10(3), 21-35.

Ökte, M.K S. (2011). “Ödemeler Dengesine Parasal Yaklaşım: Bir İnceleme” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*; Sayı: 35.

Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of applied econometrics*, 22(2), 265-312.

Pesaran, M. H. (2006). Estimation and inference in large heterogeneous panels with a multifactor error structure. *Econometrica*, 74(4), 967-1012.

Pesaran, H. M. —A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross Section Dependence, Mimeo, University of Southern California, 2003.

Pesaran, M. H. —A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence, *Journal of Applied Econometrics*, 22, 265–312, 2007.

Parasız, İlker (1996). *İktisadın ABC’si* (11. Baskı). Bursa: Ezgi.

Seyidoğlu, Halil (2007). *Uluslararası İktisat, Teori ve Uygulama*. (16.baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Seyidoğlu, Halil (2003). *Uluslararası İktisat, Teori ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Salvatore, Dominick (2013). *International Economics*, 11th Edition, Wiley

Şimşek, Salih (2010). *İktisat Bilimine Giriş*. Değişim Yayınları.

Songur Mehmet ve Yaman Demet (2013). “Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari İşlemler Dengesi Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi”. *Maliye Dergisi*, 164, 220-232.

Tarakçı, Doğukan (2021) Dünyada cari dengesizliklerin son 40 yılı: krizlerin ve dış ticaret hesabının rolü. *Nazilli iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi*, 2(1), 1-20.

Tunay, Batu (2007). *Makroekonomi, Teori ve Politika*, İstanbul: Arıkan Basım Yayın.

Togan Subiday ve Berument Hakan (2011). “Cari İşlemler Dengesi, Sermaye Hareketleri ve Krediler”. *Bankacılar Dergisi*, 78(9).

Turan, Zübeyir (2011) “Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, C.4, S.1, ss. 56-80.

Thomson Reuters Annual Report 2021

<https://ir.thomsonreuters.com/static-files/6938b043-b0c4-453f-842a-90ac19b5febd>

THİ, V. H. N. (2022). Surplus in balance of payments and some policy recommendations for Vietnam. *The Russian Journal of Vietnamese Studies*, 6(1), 28-39.

Ulusoy, ahmet. Mehmet Ela (2015). “Avrupa Borç Krizinin Makroekonomik Etkileri ve Türkiye”, *International Conference on Eurasian Economies*, ss.388-397.

Ülgen, Gülden (2010) *İktisat Bilimine Giriş*. Der Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.indonesia-investments.com/finance/macroeconomic-indicators/current-account-balance/item6037>

<https://www.mfa.gov.tr/imf-dunya-ekonomik-gorunumu-raporu.tr.mfa>

<https://oec.world/en/profile/country/ind?deltaTimeSelector1=deltaTime10&subnationalTimeSelector=timeYear&yearlyTradeFlowSelecto>

<https://www.bloomberg.com/professional?s=India+current+account+balance+&x=0&y=>

<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/IDN/Year/LTST/Summary>

<https://wits.worldbank.org/CountryProfile>

<https://www.tbsnews.net/economy/trade-deficit-stands-455-billion-july-august-507302>

<https://visual.ly/community/Infographics/economy/world-current-account-balance>

https://unctad.org/system/files/official-document/tdstat46_FS08_en.pdf

World Bank (2021) Malaysia Export and Import

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=MY&start=2000>,
<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=MY&start=2000>

World Bank (2021) Current account balance (BoP, current US\$) - Malaysia

<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=MY&start=2000>

World Bank (2021) Indonesia Export and Import

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=ID&start=2000>,
<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=ID&start=2000>

World Bank (2021) Current account balance (BoP, current US\$) - Indonesia

<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=ID&start=2000>

World Bank (2021) India Export and Import

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=IN&start=2000>,
<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=IN&start=2000>

World Bank (2021) Current account balance (BoP, current US\$) - India

[https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=IN
&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=IN&start=2000)

World Bank (2021) Bangladesh Export and Import

[https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=BD
&start=2000,https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=
2021&locations=BD&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=BD&start=2000,https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=BD&start=2000)

World Bank (2021) Current account balance (BoP, current US\$) - Bangladesh

[https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=BD
&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=BD&start=2000)

World Bank (2021) Vietnam Export and Import

[https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=VN
&start=2000,https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=
2021&locations=VN&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=VN&start=2000,https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=VN&start=2000)

World Bank (2021) Current account balance (BoP, current US\$) – Vietnam

[https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=VN
&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=VN&start=2000)

World Bank (2021) Philippines Export and Import

[https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=PH
&start=2000,https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=
2021&locations=PH&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=PH&start=2000,https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=PH&start=2000)

World Bank (2021) Current account balance (BoP, current US\$) – Philippines

[https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=PH
&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=PH&start=2000)

World Bank (2021) Thailand Export and Import

[https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=TH
&start=2000,https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=
2021&locations=TH&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=TH&start=2000,https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?end=2021&locations=TH&start=2000)

World Bank (2021) Current account balance (BoP, current US\$) – Thailand

[https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=TH
&start=2000](https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2021&locations=TH&start=2000)

- Yang, L. (2011). An empirical analysis of current account determinants in emerging Asian economies (No. E2011/10). Cardiff Economics Working Papers.
- Yalçinkaya Ömer ve Temelli Fatma (2014). “Ekonomik büyüme ile cari işlemler dengesi arasındaki ilişki: BRICS ve MINT (1992-2013)”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Y, 4.
- Yeldan, Erinç (2013). “Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve Kriz: Öğrenilenler, Unutturulmak İstenenler” Kriz ve Türkiye Aşınan Teoriler, Editörler: Hale Balseven- Fuat Ercan, Ankara: Phoenix Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Najibul Kashem

Uyruğu: Bangladeş

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet yılı
--------	-------	----------------

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-------	-------	-------

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı	KPDS (...)	ÜDS (...)	TOEFL (...)	EILTS (...)
-------------------	------------	-----------	-------------	-------------